

Opinnäytetyö (YAMK)
Sosiaalian koulutusohjelma
Sosiaaliohjaus
2012

Marjut Kankaanpää

ELÄMÄKERRALLISET TYÖMENETELMÄT PERHETYÖSSÄ

– Perhetyöntekijöiden näkökulma
identiteettityöhön

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

Turun ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma | Sosiaaliohjaus

Toukokuu 2012 | 60

Anssi Lähde

Marjut Kankaanpää

ELÄMÄKERRALLISET TYÖMENETELMÄT PERHETYÖSSÄ

Tämä ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon kehittämishanke käsittelee Hämeenkyrön kunnan perhetyön työmenetelmien kehittämistä. Kehittämishanke kohdistuu perhetyöntekijöiden omaan elämäkerralliseen työskentelyyn ja työn reflektointiin. Hankkeen tarkoituksena on antaa valmiuksia elämäkerrallisten ja narratiivisten työmenetelmien käyttöön perhetyössä, oman elämäkertatyön kautta. Näiden työmenetelmien avulla halutaan löytää uusia tapoja vahvistaa lastensuojelun asiakkaiden identiteettiä.

Kehittämishankkeen suunnittelu Hämeenkyrössä käynnistyi syksyllä 2011 ja varsinainen kehittämistyö alkoi helmikuussa 2012. Kehittämishanke halutaan kytkeä osaksi meneillään olevaa EETU-hanketta, jonka myötä elämäkerrallisia työmenetelmiä ja työntekijöiden osaamista voitaisiin hyödyntää erilaisissa ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön ympäristöissä.

Helmikuussa 2012 Hämeenkyrön kunnan toiselle perhetyöntekijälle pidettiin elämäkerrallinen työpajapäivä, jossa työmenetelmien esittelyn jälkeen, perhetyöntekijä teki omaa elämäkertatyötään. Perhetyöntekijät jakoivat oman elämäntarinansa toistensa kanssa, peilaten samalla vanhemmuuden rooleja omaan saatuun ja annettuun vanhemmuuteensa. Tämän työskentelyn kautta perhetyöntekijät käsitelivät myös omaa ammatillista identiteettiään.

Kokemuksia elämäkerrallisten työmenetelmien käytöstä kerättiin haastattelemalla Hämeenkyrön kunnan perhetyöntekijää. Haastattelumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua, joka nauhoitettiin. Haastattelusta haluttiin tehdä vuorovaikutuksellinen ja kerronnallinen tilanne.

Kehittämishankkeen tuloksena Hämeenkyrön kunnan perhetyön työmenetelmäosaaminen vahvistui. Perhetyöntekijöiden näkökulmasta osaaminen elämäkerrallisten ja narratiivisten työmenetelmien käyttämiseen syveni oman elämäkertatyön tekemisen jälkeen. Oman elämäntarinan käsitteleminen vahvisti perhetyöntekijöiden ammatillista identiteettiä ja toi uusia näkökulmia asiakkaiden identiteetin vahvistamiseen elämäkerrallisten ja narratiivisten työmenetelmien avulla. Kehittäminen vahvisti osaltaan perhetyön asemaa Hämeenkyrössä ja toi uusia kehittämisvisioita ennaltaehkäisevää perhetyötä ajatellen.

ASIASANAT:

Elämäkerrallisuus, identiteetti, narratiivisuus, perhetyö

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Social programme | Counselling

May 2012 | 60

Anssi Lähde

Marjut Kankaanpää

BIOGRAPHICAL WORK METHODS IN FAMILY WORK

This Master's degree development project consist of different methods for the development of family work in Hämeenkyrö municipality. Development project is focused on family support officers own biographical work and reflection of that work. The purpose of this project is to give ability to use biographical and narrative work methods in family work by workers' own biographical work. By these methods wants to be strengthen the identity of child protection clients.

The planning of this development project was started during the fall of 2011 and the annual development started at February 2012. This development project wanted to connect part of current EETU-project which allows that biographical methods and workers' competence could be used in different environment of preventive child welfare.

The workshop of biographical work methods was organized for Hämeenkyrö municipalitys family support officer in February 2012. After the introduction of biographical methods, family support officers shared the story of their lives among themselves. At the same time, they reflect on their own parenting. Through this work family support officers reflect also their own professional identity.

Experience of using biographical work methods were collected by family support officers interview. The interview method was themeinterview, which was recorded. The interview session was to be wanted to do as interpersonal and narrative moment as possible.

Development project showed that the methodcompetence was strengthened in Hämeenkyrö municipality family work. When family workers reflect their own life histories, they confirmed their professional identity and brought new perspectives to the work how they can strengthen clients identity by bioraphical and narrative work methods. Development confirmed the position of family work in Hämeenkyrö municipality and brought new visions of development on preventive child welfare.

KEYWORDS:

Biographical, identity, narrative, family work

SISÄLLYS

JOHDANTO	6
1 KEHITTÄMISHANKKEEN KUVAUS	8
1.1 Kehittämishankkeen tausta	8
1.2 Kehittämishankkeen tehtävät	9
2 LASTENSUOJELUN KEHITTÄMISYMPÄRISTÖ HÄMEENKYRÖSSÄ	10
2.1 Lastensuojelun sosiaalityön organisaatiokuvaus	10
2.2 Perhetyö avohuollon lastensuojelun tukitoimena	12
2.3 Ennaltaehkäisevä- ja lapsiperheiden kotipalvelun perhetyö	14
2.4 EETU- Ennaltaehkäisevän tuen ja intensiivisen työtteen toimintamallin kehittämishanke	17
3 IDENTITEETTITYÖ OSALLISUUDEN VAHVISTAMISEN TUKENA	19
3.1 Minä ja identiteettikäsitteiden historiaa	19
3.2 Ihmisen minuuden ja persoonallisuuden rakentuminen	20
3.3 Elämänmittainen identiteettityö	22
4 NARRATIIVINEN LÄHESTYMISTAPA	26
4.1 Narratiivisen tutkimuksen ja lähestymistavan taustaa	26
4.2 Narratiivinen identiteettityö	27
4.3 Narratiivisuus traumaattisten elämäkokemusten kohtaamisessa	299
5 ELÄMÄKERRALLISET TYÖMENETELMÄT	30
5.1 Elämänjana	30
5.2 Sukupuu	31
5.3 Vanhemmuuden roolikartta	33
5.4 Oman tarinan rakentaminen	35
6 PERHETYÖN KEHITTÄMINEN HÄMEENKYRÖSSÄ	37
6.1 Kehittämishankkeen vaiheiden kuvaus	37
6.2 Käytännön kehittämismenetelmät	41
6.3 Työmenetelmän käyttökokemukset	43
6.3.1 Oma eläkertatyö	44

6.3.2 Elämäkerrallisten menetelmien käyttökokemukset	45
6.3.3 Vanhemmuuden ylisukupolvisuus	47
6.3.4 Elämäkerrallisten menetelmien soveltuminen perhetyöhön	48
7 KEHITTÄMISHANKKEEN ARVIOINTIA	49
7.1 Kehittämishankkeen johtopäätökset	49
7.2 Kehittämishankkeen jatkosuunnitelma	51
LÄHTEET	53

LIITTEET

Liite 1. Power Point esitys elämäkertatyöpäivään

Liite 2. Viranhaltijapäätös tutkimusluvasta

KUVIOT

Kuvio 1. Hämeenkyrön lastensuojelun organisaatio

Kuvio 2. Perhetyön prosessin eteneminen Hämeenkyrössä

Kuvio 3. Kehittämishankkeen vaiheet

TAULUKOT

Taulukko 1. Hämeenkyrön lapsiperheiden kotipalvelun ja lastensuojelun perhetyön välinen työnjako

JOHDANTO

Olipa kerran viisas intiaanipäällikkö, jonka nimi oli "Kaksi koiraa". Hän kertoi heimolleen: "Sisälläni asustaa kaksi koiraa, jotka taistelevat keskenään. Toinen koirista näkee ihmisissä hyvää, voimavaroja, kykyjä, vahvuutta ja onnistumista.

Toinen koirista taas näkee ihmisissä pahuutta, vajavuuksia, heikkouksia, epäonnistumista ja puutteita." Hän päätti tarinansa tähän ja heimo oli yhtenä kysymysmerkinä. Vihdoin joku kysyi, että kumpi voittaa.

Tähän intiaanipäällikkö vastasi: "Tietenkin se, jota ruokin."

(Vanha intiaanitarina)

Kuten edellä olevassa intiaanitarinassa, viisas intiaanipäällikkö ruokkii sisäistä "koiraansa", voimme me itsekukin ruokkia omia sisäisiä heikkouksiamme tai vahvuuksiamme. Käsitys siitä, ajattelemmeko me muista ihmisistä hyvää vai pahaa, voi juontaa juurensa omasta kokemusmaailmastamme ja omasta minäkäsityksestämme.

Erilaiset tarinat osana lastensuojelutyötä, voivat olla hyviä apuvälineitä jäsentämään lapsen ja nuoren omaa käsitystä elämästään ja maailmasta yleensä. Vaikka tarinat ja niiden henkilöt olisivat fiktiivisiä, voi nuori pystyä samaistumaan niiden henkilöihämmöihin ja heidän kokemuksiinsa. Tarinoiden kertominen voi toimia myös avauksena nuoren oman tarinan rakentamiseen ja tämän kautta oman identiteetin vahvistamiseen.

Tässä kehittämishankkeessa syvennyttään elämäkerrallisuuteen ja narratiivisuuteen tarkoituksena kehittää Hämeenkyrön kunnan perhetyön työmenetelmiä. Kehittäminen aloitetaan perhetyöntekijöiden omasta elämäkertatyöstä, jonka saamaa kokemusta työntekijät voivat hyödyntää tulevissa asiakastilanteissa. Elämäkerrallisen työpajatyöskentelyn tarkoituksena on vahvistaa työntekijöiden osaamista ja ammatillista identiteettiä.

Kehittämishankkeen raportin teoriaosuus käsittelee identiteettityötä joka alkaa ihmisen syntymästä ja kestää koko elämän ajan. Identiteetin rakentamisessa voidaan käyttää apuna esimerkiksi narratiivisia ja elämäkerrallisia

työmenetelmiä. Elämäkerrallisten työmenetelmien avulla voidaan katkaista negatiivinen sukupolvipärimä, kun asiakas huomaa, että toistaa elämässään samoja käyttäytymismalleja, kuin omat vanhempansa. Narratiivisten menetelmien avulla voidaan etsiä uusia vaihtoehtoisia tarinoita ja vahvistaa asiakkaan voimavaroja.

Liisa Keltinkangas -Järvisen mukaan elämänhallinta alkaa itsensä tuntemisesta. Ihminen ei voi hallita elämäänsä, jos hän ei tiedä mitä asioita hän toivoo ja mitä hän tavoittelee. Ihmisen pitää ymmärtää, miksi hän arvostaa tiettyjä asioita ja miksi hän itse on sellainen kuin on. Jokainen voi oppia ymmärtämään itseään, oppimalla tuntemaan juurensa ja historiansa. Kukaan ei voi kehittyä ihmisenä, jos jää yksin, vaan rikas ja monipuolinen elämä toteutuu aina sidoksissa muihin ihmisiin. Jos ihminen ei tunne itseään eikä juuriaan, hän on kuin lastu laineilla, ulkopuolelta tulevien muotivirtausten johdateltavissa ja avuton omilla ratkaisuisaan. (Keltinkangas-Järvinen 2000,15-17).

1 KEHITTÄMISHANKKEEN KUVAUS

1.1 Kehittämishankkeen tausta

Kehittämistehtäväni tarkoituksena on syventyä elämäkerrallisuuteen ja narratiiviseen lähestymistapaan peilaten niitä kokemuksia, joita syntyy perhetyössä eri työmenetelmiä käyttäen. Tavoitteenani on antaa valmiuksia elämäkerrallisten työmenetelmien hyödyntämiseen perhetyössä Hämeenkyrön kunnan toiselle perhetyöntekijälle. Perhetyöntekijän kanssa lähdemme liikkeelle työntekijän omasta matkasta kohti menneisyyttä ja pohdimme omaa vanhemmuuttamme. Työntekijän oman elämäkertatyön tarkoituksena on löytää helpommin ymmärrys työmenetelmien käyttöön asiakasperheiden kanssa.

Kehittämishankkeen idea on lähtenyt omasta kiinnostuksestani elämäkerrallisia menetelmiä kohtaan ja syvennän edellisessä työpaikassa aloittamaani hanketta nyt perhetyöntekijän näkökulmasta avohuollon lastensuojelussa. Kehittämishanketta ideoin yhdessä Hämeenkyrön kunnan johtavan sosiaalityöntekijän, sosiaalijohtajan ja toisen perhetyöntekijän kanssa. Kehittämistehtäväni ideoinnissa olen tehnyt yhteistyötä myös Eetu-hankkeen projektikoordinaattorin kanssa.

Elämäkerrallisiin ja narratiivisiin työmenetelmiin olen aiemmin tutustunut työskennellessäni ohjaajana perhekodissa huostaan otettujen lasten ja nuorten parissa. Työni sisälsi myös perhetyötä sijoitettujen lasten ja nuorten perheisiin ja elämäkerralliset työmenetelmät osoittautuivat silloin hyviksi ja toimiviksi työmenetelmiksi. Oman elämäkertatyön tekemiseen sain koulutusta 30 opintopisteen laajuisista psykoterapeuttisesti suuntautuneista mielenterveyshoitotyön erikoistumisopinnoista lukuvuonna 2010-2011.

1.2 Kehittämishankkeen tehtävät

Tässä kehittämistehtävässä tarkoituksena on kokeilla elämäkerrallisia ja narratiivisia työmenetelmiä käytännön asiakastyössä avohuollon lastensuojelun perhetyössä asiakkaiden identiteetin vahvistamisen tukena. Tarkoituksena on myös tarkastella elämäkerrallisten menetelmien käyttämistä asiakkaiden osallisuuden vahvistamisen kannalta. Asiakas voi kokea tulleen kunnolla kuulluksi, kun hän saa rauhassa kertoa omaa elämäntarinaansa luotettavalle perhetyöntekijälle.

Elämäkerralliset menetelmät voivat herättää asiakkaissa uusia näkökulmia oman elämänsä merkityksistä ja auttaa näkemään asioita eri tavalla. Lastensuojelun avohuollon perhetyön asiakkailla voi olla lastensuojelun asiakkuus jo toisessa sukupolvessa. Elämäkerrallisilla työmenetelmillä voidaan saada aikaan negatiivisen sukupolvi-perimän katkaiseminen, kun lapsuudenperheen totuttuja malleja ei enää toisteta omassa elämässä.

Asiakasperheiden tarinoita ei ole tarkoitus käyttää raportissa, jotta heidän yksityisyytensä ja asiakassuhteen luottamuksellisuus säilyisi. Asiakassuhteen prosessin etenemistä kuvataan yleistasolla, kuten suunnitelmaa, miksi tehdään mitään, mistä aloitetaan ja miten elämäkertatyöskentely lopetetaan. Kehittämisen kohteena on avohuollon lastensuojelun perhetyön työmenetelmän käyttöönotto. Tehtävässä syvennyttään perhetyöntekijöiden henkilökohtaiseen matkaan elämäkerrallisten työmenetelmien käyttämisestä.

Elämäkerrallisten työmenetelmien avulla voidaan estää ongelmien pitkittymistä ja kasautumista. Työmenetelmien avulla ongelmiin pystytään puuttumaan varhaisessakin vaiheessa. Oman kehittämishankkeen kytkeminen EETU-hankkeeseen tuo laajempaa näkökulmaa elämäkerrallisten työmenetelmien käytöstä. Työmenetelmiä voidaan yhtä hyvin käyttää paitsi lastensuojelussa, myös ennaltaehkäisevän lastensuojelun toimijoiden piirissä, kuten koulussa ja terveydenhuollossa.

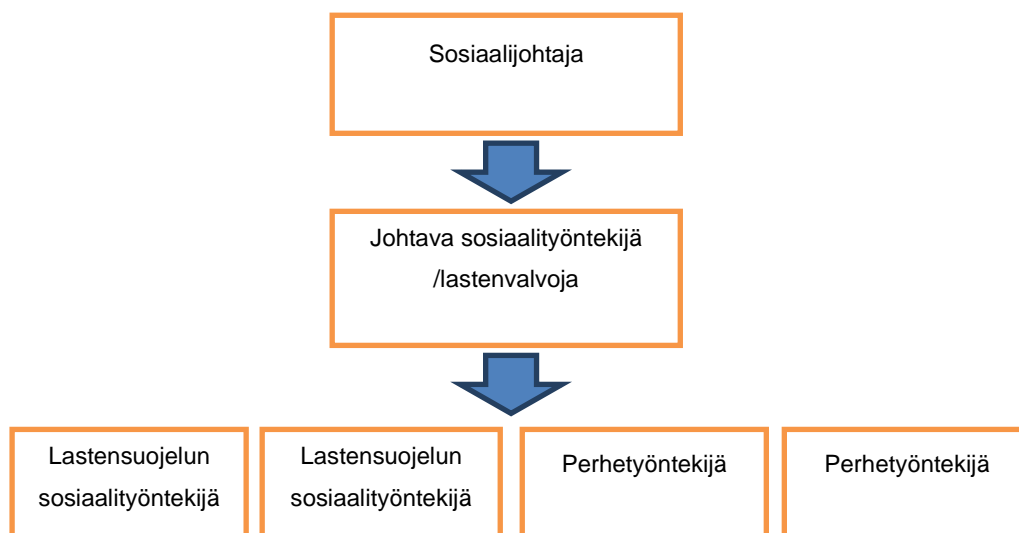
- 1) Tehtävänäni on kehittää Hämeenkyrön kunnan perhetyöntekijöiden osaamista ja antaa valmiuksia Hämeenkyrön kunnan toiselle perhetyöntekijälle elämäkerrallisten ja narratiivisten työmenetelmien käyttämisestä perhetyössä ja myöhemmin reflektoida näitä kokemuksia. Perhetyöntekijän kanssa syvennymme omaan historiaamme ja pohdimme omaa vanhemmuuttamme. Teemahaastattelun avulla kokoan työntekijän kokemuksia elämäkertatyöstä.
- 2) Tehtävänä on kehittää lastensuojelun työmenetelmiä Hämeenkyrössä. Tarkoituksena on käyttää elämäkerrallisia ja narratiivisia työmenetelmiä käytännön asiakastyössä avohuollon lastensuojelun perhetyössä asiakkaiden identiteetin ja osallisuuden vahvistamisen tukena. Perhetyöntekijä kirjaa omia kokemuksiaan reflektiopäiväkirjaan työmenetelmän käytöstä asiakastilanteissa.
- 3) Tehtävänä on kehittää Hämeenkyrön kunnan intensiivisiä ja osallisuutta vahvistavia perhetyön työmenetelmiä yhteistyössä Eetu-hankkeen kanssa. Kehittämistehtävästä saatuja hyviä käytäntöjä voi levittää Eetu-hankkeessa mukana oleviin kuntiin.

2 LASTENSUOJELUN KEHITTÄMISYMPÄRISTÖ HÄMEENKYRÖSSÄ

2.1 Lastensuojelun sosiaalityön organisaatiokuvaus

Hämeenkyrön kunnan sosiaalipalvelukeskuksen tehtävänä on huolehtia siitä, että kuntalaisilla on mahdollisuus saada tukea erilaisissa elämäntilanteissa. Erilaisin työmuodoin tuetaan kuntalaisten hyvinvointia ja selviytymistä elämänkaaren eri vaiheissa. Tärkeitä tavoitteita työlle ovat mm. kuntalaisten työ ja toimintakyvyn tukeminen, sosiaalisen turvallisuuden vahvistaminen, sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisy sekä työelämään osallistumisen

mahdollistaminen. Sosiaalipalveluihin sisältyy mm. aikuissosiaalityö, lapsiperheiden sosiaalityö, lastenvalvojan työ, perheneuvonta, vammaispalvelut, työtoiminta ja talous- ja velkaneuvonta. (www.hameenkyro.fi)

Kuvio 1. Hämeenkyrön lastensuojelun organisaatio

Sosiaalipalveluita johtaa Hämeenkyrössä sosiaalijohtaja. Lastensuojelun sosiaalityön organisaatiossa (kuvio1.) seuraavana on johtava sosiaalityöntekijä, jonka toimenkuvaan kuuluu esimiestehtävien lisäksi lastenvalvojan tehtävät. Lastensuojelun sosiaalityöstä vastaavat kaksi sosiaalityöntekijää, joiden toimenkuvaan sisältyy mm. lastensuojelun avohuolto ja jälkihuolto, lapsiperheiden toimeentulotuki, lapsiperheiden päihdehuolto ja muu sosiaalityö.

Perhetyöntekijät työskentelevät lastensuojelun perhetyössä sekä lapsiperheiden kotipalvelun perhetyössä. Perhetyöntekijöistä sosionomi (amk) vastaa ensisijaisesti lastensuojelun perhetyönpyyntöihin ja lähihoitaja vastaa ensisijaisesti lapsiperheiden kotipalvelun pyyntöihin. Perhetyöntekijät voivat toimia tarvittaessa työpareina lastensuojeluperheissä, mutta pääasiassa työskentely perheissä tapahtuu yksilötyönä.

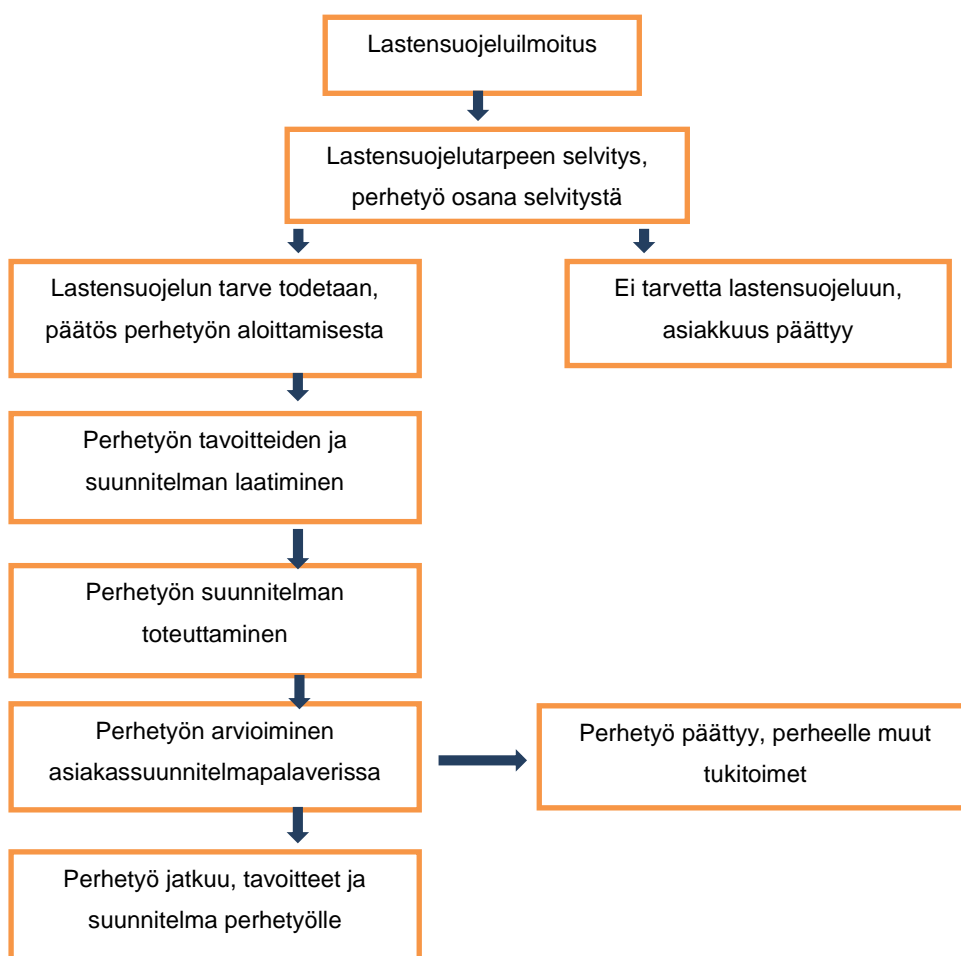
2.2 Perhetyö avohuollon lastensuojelun tukitoimena

Lastensuojelussa lievimmän riittävän toimenpiteen periaate tarkoittaa käytännössä sitä, että lapsen vaikeuksia tulee ensisijaisesti pyrkiä korjaamaan avohuollon keinoin lapsen asuessa kotonaan. Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää lapsen myönteistä kehitystä, tukea vanhemmuutta ja vanhempien kasvatuskykyä. Avohuollon tukitoimet vaihtelevat lapsen ja perheen ongelmien, sekä kunnan palvelujen ja resurssien mukaan. Perhetyö on yksi lastensuojelulain (36§) edellyttämä tukitoimi, jota kunnan on ainakin järjestettävä perheille. (Taskinen 2010, 69-71.)

Lastensuojelun perhetyö aloitetaan lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän päätöksellä. Perhetyöllä tarkoitetaan esimerkiksi perheen kotona tehtävää perhetyötä, joka voi olla perhetyöntekijän antamaa keskusteluapua ja tukea erilaisissa arjen tilanteissa. Perhetyöntekijä voi mm. tehdä vanhemmuuden arviointia tai järjestää lapselle hänen hyvinvointiaan tukevaa toimintaa. Perhetyössä yhdistyy usein käytännön apu ja psykososiaalinen tukeminen. Lastensuojelun perhetyössä on tuen lisäksi mukana myös kontrollin elementti, sillä keskeistä työssä on lapsen edun turvaaminen. Perhetyön on oltava suunnitelmallista ja sille on asetettava selkeät tavoitteet, jotka kirjataan ylös myös perheen asiakassuunnitelmaan. Perhetyön suunnitelma ja tavoitteet mietitään yhdessä perheen kanssa. Yhdessä tehty suunnitelma motivoi ja sitouttaa perhettä paremmin yhteiseen työskentelyyn. (www.sosiaaliportti.fi)

Hämeenkyrössä lastensuojelun perhetyön prosessi (kuviot 2.) lähtee tyypillisesti liikkeelle lastensuojeluilmoituksesta. Lastensuojelutarpeen selvittäminen voi tulla ajankohtaiseksi myös muun asian yhteydessä, kuten jonkun etuuden tai palvelun yhteydessä tai asiakkaan omasta yhteydenotosta. Perhetyöntekijää voidaan käyttää lastensuojelutarpeen selvittämisessä sosiaalityöntekijän työparina. Tällöin perhetyön kotikäynnit aloitetaan lastensuojelutarpeen selvityksen aikana samalla perhetyön alkukartoitusta tehden. Lastensuojelutarpeen selvityksen jälkeen todetaan joko lastensuojelun tukitoimien jatkamisesta tai asiakkuuden lopettamisesta.

Perhetyön aloitusvaiheessa laaditaan suunnitelma ja tavoitteet työskentelylle. Perhetyön kesto voi vaihdella perheiden tilanteesta riippuen paljonkin. Jotkut asiakassuhteet ovat kestäneet jo useamman vuoden, mutta perhetyön sisältöä ja tavoitteita on muutettu aina perheen kokonaistilanteeseen nähden. Asiakkuus on voinut alkaa lapsiperheiden kotipalveluna ja muuttunut tilanteen niin vaatiessa, lastensuojelun asiakkuudeksi. Lastensuojelun perhetyön jatkamista arvioidaan uudelleen asiakassuunnitelmassa, jonka jälkeen laaditaan uudet tavoitteet ja suunnitelmat perhetyön sisällölle.

Kuvio 2. Perhetyön prosessin eteneminen Hämeenkyrössä (mukaillen Järvinen ym.2007,75)

Lastensuojelun perhetyössä suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus ovat tärkeitä tekijöitä, joita pyritään koko ajan kehittämään ja vahvistamaan. Perhetyön saavutettuja tavoitteita arvioidaan säännöllisesti, mutta olisi tärkeää saada

enemmän myös asiakkaiden arvioita perhetyön sisällöstä ja tavoitteiden toteutumisesta. Asiakassuunnitelmapalaverissa saatu palaute voi olla pinnallista tilanteen asiantuntijakeskeisyyden vuoksi. Hämeenkyrössä on kehitetty perhetyön suunnitelmalomakkeita ja kehittämistyön alla ovat myös asiakkaiden arviointilomakkeet.

2.3 Ennaltaehkäisevä- ja lapsiperheiden kotipalvelun perhetyö

Ennaltaehkäisevä perhetyö on lapsiperheille järjestettävää kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista tukemista. Perhettä autetaan kokonaisuutena, mutta myös perheenjäsenten yksilölliset tarpeet huomioidaan. Ehkäisevää työtä tehdään koko perheen kanssa, sillä lapsen ensisijainen ja tärkein kasvuympäristö ja – yhteisö on hänen perheensä. Ennaltaehkäisevä perhetyö on vapaaehtoisuuteen perustuvaa, eikä asiakkuus vaadi lähetettä tai lastensuojelun asiakkuutta. Perustehtävänä on perheiden arjen selviytymisen tukeminen ja voimavarojen vahvistaminen. Ennaltaehkäisevä perhetyö voi olla esim. vanhemmuuden tukemista, lasten hoidon ja kasvatuksen ohjaamista, kodin arjen ja rutiinien hallitsemisen opettelua, perheen toimintakyvyn vahvistamista, vuorovaikutustaitojen tukemista ja sosiaalisten verkostojen laajentamista. (www.sosiaaliportti.fi)

Ennaltaehkäisevä perhetyö Hämeenkyrössä on matalan kynnyksen palvelua ja perheet voivat ottaa itse suoraan yhteyttä perhetyöntekijöihin. Yhteydenottoja tulee vanhempien suostumuksella myös neuvolasta, koulusta, mielenterveystoimistosta, päiväkodista ja perheneuvonnasta. Tavanomaisia yhteydenoton syitä ovat huoli vanhempien jaksamisesta tai lasten kasvatukseen ja arjen sujumiseen liittyvistä asioista. Perheen kanssa sovitaan kotikäynti ja yhdessä perheen kanssa kartoitetaan tuen tarpeet. Perhetyöntekijä käy perheessä muutaman kerran, jonka jälkeen perheen tilannetta ja tuen tarvetta arvioidaan uudelleen.

Lapsiperheiden kotipalvelu tarjoaa tilapäistä ja ennaltaehkäisevää apua ja tukea Hämeenkyrössä asuville lapsiperheille. Lapsiperheiden kotipalvelu on perheen kanssa yhdessä tekemistä sekä käytännön apua. Lapsiperheiden kotipalvelun tavoitteena on auttaa vanhempia perheen arjen sujumisessa. Käytännön avun lisäksi kotipalvelu voi olla arjen jakamista vanhempien kanssa keskustellen, kuunnellen ja opastaen. Lapsiperheiden kotipalvelun tuki voi olla kertaluonteista apua, esimerkiksi lastenhoitamista äidin lääkärikäynnin aikana, tai pidempiaikaista viikoittaista tukea, perheen tilanteesta riippuen. (www.hameenkyro.fi)

Lapsiperheiden kotipalvelu on kotipalvelun perhetyötä, jossa korostuu varhainen tukeminen. Se on palvelua, jota perheen on helppo ottaa vastaan ja jonka palvelun piiriin on helppo hakeutua. Käytännön työ sisältää arkipäivän tehtävissä auttamista ja ohjaamista sekä vanhemmuuden mallintamista esimerkiksi näyttämällä miten lapsen kanssa leikitään. Työntekijä voi olla kuuntelija, auttava käsivarsi tai tukeva olkapää. Jos perhetyöntekijä huomaa, että perheen tilanne tarvitsee lisätukea, perhe ohjataan tarvittavien palveluiden piiriin. (Järvinen ym. 2007,37-38).

	Lapsiperheiden kotipalvelu/ Ennaltaehkäisevä perhetyö	Lastensuojelun perhetyö
Asiakkaaksi ohjautuminen	<ul style="list-style-type: none"> Asiakas itse ottaa yhteyttä perhetyöntekijään Asiakkaan suostumuksella perheen asioissa mukana olevalta hoitotaholta, kuten neuvolasta otetaan yhteyttä 	<ul style="list-style-type: none"> Lastensuojelun asiakkuus alkaa sosiaalityöntekijän päätöksellä Perheelle tarjotaan perhetyötä Asiakas voi itse ohjautua palvelun piiriin
Mitä tehdään / tavoite	<ul style="list-style-type: none"> Työn painopiste tukemisessa Arjessa auttaminen ja ohjaaminen Palveluohjaus Vanhemmuuden tukeminen ja vanhempien jaksamisen tukeminen 	Edellisten lisäksi: <ul style="list-style-type: none"> Työn painopiste myös kontrollissa Lastensuojelutarpeen selvitystä Lapsen kehityksen ja kasvun turvaaminen Verkostotyö
Kuka tekee	<ul style="list-style-type: none"> Ensisijaisesti lähihoitaja- koutuksen saanut perhetyöntekijä Työn arvioinnissa ja työskentelyssä mukana myös sosionomi (amk)-koulutuksen saanut perhetyöntekijä Konsultointiapuna sosiaalityöntekijät ym. yhteistyökumppanit 	<ul style="list-style-type: none"> Ensisijaisesti sosionomi(amk), myös lähihoitaja Sosiaalityöntekijä tiiviisti mukana työskentelyssä Moniammatillista yhteistyötä
Asiakassuhteen kesto	<ul style="list-style-type: none"> Tilapäistä tukea 	<ul style="list-style-type: none"> Pidempään kestävää tukea
Kustannukset perheelle	<ul style="list-style-type: none"> Lapsiperheiden kotipalvelu 7€/h tai 28€/pvä. Ennaltaehkäisevä tuki (noin 4 käyntikertaa) perheille maksutonta 	<ul style="list-style-type: none"> Perheelle maksutonta palvelua

Taulukko 1. Hämeenkyrön lapsiperheiden kotipalvelun ja lastensuojelun perhetyön välinen työnjako

Hämeenkyrön kunnan lastensuojelun perhetyön ja lapsiperheiden kotipalvelun välistä työnjakoa on kuvattu taulukossa 1. Kehittämistä tarvitaan edelleen selkiyttämään paremmin ennaltaehkäisevän perhetyön ja lapsiperheiden kotipalvelun kokonaisuuksia. Ennaltaehkäisevän perhetyön kehittäminen on työn alla, sillä tarve sen tyyppisen tuen lisäämiseen on havaittu.

2.4 EETU- Ennaltaehkäisevän tuen ja intensiivisen työotteen toimintamallin kehittämishanke

EETU- hanke (2011-2013) on osa sosiaali- ja terveydenhuollon kansallista kehittämisohjelmaa KASTE¹ ja kuuluu meneillään olevaan KASPERI II- hankekokonaisuuteen. EETU-hankkeessa on mukana Hämeenkyrön, Valkeakosken, Sastamalan, Punkalaitumen, Pälkäneen ja Parkanon kunnat. Hankkeen kohderyhmänä ovat 5.- 9. luokkalaiset lapset, nuoret ja heidän perheensä. Kokonaistavoitteena on lastensuojelun ennaltaehkäisevän palvelukokonaisuuden kehittäminen ja varhaista puuttumista korostavan intensiivisen työotteen toimintamallin luominen kuntiin. Hankkeen tavoitteena on päästä puuttumaan lastensuojelullisiin huoltilanteisiin mahdollisimman varhain, silloin kun ongelmat ovat vielä hallittavissa ja luoda selkeät toimintamallit tuen järjestämiseen. (Männikkö 2011.)

Hankkeen hallinnollinen vastuukunta on Hämeenkyrö. EETU- hankkeen kehittämistoimintaa ohjaa ohjausryhmä, jossa on edustajat mm. kaikista hankekunnista ja Pikassoksesta. Hankkeessa mukana olevien kuntien yhteistyö on tiivistä ja yksittäisten kuntien kehittämiskokemuksia hyödynnetään toinen toistensa kokemuksista oppien. (Männikkö 2011.)

EETU-hankkeessa hyödynnetään ja sovelletaan KASPERI² 2009 – 2011 hankekaudella saatuja kokemuksia ja kehitettyjä intensiivisen tuen malleja nuorten palveluissa. Intensiivisen työotteen kehittäminen suunnataan entistä varhaisempaan vaiheeseen palvelujärjestelmässä erityisesti niihin tilanteisiin, joissa lapsi tai nuori ei ole vielä lastensuojelun asiakas. (www.kasperihanke.fi)

¹ Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma. KASTE 2008-2011. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:6

² Kasperihanke on lasten, nuorten ja perheiden palvelujen kehittämishanke. Hankkeen ensimmäinen vaihe toteutettiin vuosina 2009-2011. Kasperihankeen arviointiraportti. Timo Toikko 2011. Toteutuuko asiakkaiden osallisuus? Seinäjoen ammattikorkeakoulu.

EETU- hankkeen tavoitteet tiivistetysti:

1.Kehittää ja mallintaa ennaltaehkäisevää lastensuojelutyön palvelukokonaisuutta ja verkostoyhteistyötä nuorille sekä heidän perheilleen yksilö- ja perhekohtaisen lastensuojelutarpeen vähentämiseksi

2.Kehittää intensiivisen työtteen toimintamalli nuorten parissa työskenteleville ammattilaisille

3.Vahvistaa nuorten ja heidän perheidensä osallisuutta lastensuojelun ennaltaehkäisevää monitoimijaista palvelukokonaisuutta ja palveluprosesseja sekä intensiivityön mallia kehitettäessä (www.kasperihanke.fi)

Hämeenkyrössä kehittämistarpeita on mietitty erilaisissa työryhmissä ja erilaisilla kokoonpanoilla. Oma roolini perhetyöntekijänä liittyy eniten tavoitteeseen 2, jossa kehitetään mm. ennaltaehkäisevää intensiiviperhetyötä. Intensiivinen työmalli korostaa varhaista ongelmiin puuttumista³. EETU-hankkeeseen liittyy vahvasti myös henkilöstön osaamisen kehittäminen ja monipuolistaminen. Erilaisia työkäytäntöjä jaetaan ja vahvistetaan eri yhteistyökumppaneiden kesken. Elämäkerrallisten työmenetelmien hyödyntäminen menetelmäosaamisen vahvistamiseksi, kuuluu omaan rooliini EETU-hankkeessa.

³ Esim. Eriksson & Arnkil. Huolen vyöhykkeet. Stakesin verkkotutkimus ja kehittämismenetelmät- ryhmässä kehitetty huolen puheeksi ottamisen menetelmä.

3 IDENTITEETTITYÖ OSALLISUUDEN VAHVISTAMISEN TUKENA

3.1 Minä ja identiteettikäsitteiden historiaa

Minuus ja identiteetti ovat sosiaalipsykologiassa ajankohtaisia käsitteitä mutta molemmilla käsitteillä on pitkä historia. Platon ja Aristoteles puhuivat minuudesta, mutta vasta stoalaiset käsittelivät minuuden ja identiteetin kysymyksiä melko systemaattisesti. Satoja vuosia myöhemmin Sigmund Freud kehitti psykoanalyttisen teorian, jossa minää koskevalla teorialla on keskeinen asema. (Rautio 2006, 17-18)

Freudin(1993/alkuperäisartikkeli1923,128) mukaan minä, on ihmisessä olevien psyykkisten prosessien organisaatio, johon tietoisuus on kiinnittynyt, joka valvoo ulkomaailmaan kohdistuvaa reagoitua, mutta myös omia prosessejaan. Minässä on sekä tietoisia että tiedostamattomia tasoja. (Rautio 2006, 18)

George Herbert Meadin moderni ihminen on plastinen yksilö, joka on valmis muuttamaan omaa tai muiden ihmisten elämää vuorovaikutuksessa. Minuus ja yhteiskunta ovat jatkuvassa liikkeessä ja kulttuuri muodostuu nykyisyydessä tapahtuvien tekojen seurauksena. Psykodynaamiseen näkemykseen verrattuna suhde aikaan on poikkeava. Psykodynaamisen näkemyksen mukaan on tärkeää ymmärtää, kuinka menneisyys vaikuttaa nykyisyydessä, kun taas meadilaisessa näkemyksessä tarkastellaan pikemminkin sitä, kuinka nykyisyys vaikuttaa menneisyyteen. Empiirisessä tutkimuksessa lähtökohtana ovat tavat, joilla ihmiset rekonstruoivat menneisyyttään aina nykyisyyden näkökulmasta ja luovat siten jatkuvasti uusia tarinoita itsestään ja merkityksellisistä muista ihmisistä. Minä on objekti, jota tarkastellaan, reflektoidaan ja muokataan. Yksilön kyky tarkastella itseään muiden silmin on identiteetin rakentumisen keskeisin edellytys. (Johansson 2000, 51-52.)

Erik H. Eriksonin psykososiaalinen kehitysteoria perustuu näkemykseen, että ihmisen elämänkaaren jokaiseen vaiheeseen kuuluu oma kehitystehtävänsä. Sen aikana ihmisen psyyke kehittyy aina suhteessa toiseen ja sosiaaliseen

todellisuuteen. Kehitykselliset vaiheet etenevät määrättyssä järjestyksessä ja varhaisemmat elämänkaaren vaiheet ovat pohjana myöhemmälle kehitykselle. Lapsuuden kehitysvaiheet saavutuksineen saavat oman muotonsa nuoruuden identiteetin tunteen integroitumisen kehitysvaiheessa. Lapsuudessa keskenjääneitä tai kielteisiksi muotoutuneita kehitystehtäviä voidaan myöhemmissä vaiheissa saattaa myös eheämmiksi. Erityisesti nuoruusiän taantumisen turvin voidaan kartuttaa aiempia kehitysvaiheita tukevia myönteisiä kokemuksia. (Erikson 1994 g ,102; Mattila & Pietarinen 2004, 34.)

Erik H. Erikson kehitteli 1940-luvulla egoidentiteetin käsitteen, joka sai nopeasti seuraajakseen joukon eri tavoin painotettuja identiteettikäsitteitä. Identiteetti käsite ei kuulu vain sosiologien, sosiaalipsykologien ja psykologien kieleen, vaan on suosittu käsite myös politiikassa ja kulttuuritieteissä. (Rautio 2006,20.)

Identiteetin rakentaminen tarkoittaa käsityksen muodostamista omasta yksilöllisyydestään, arvoistaan ja päämäärästään, joihin elämässään pyrkii. Identiteetti rakentuu aina yksilön ja ympäristön vuorovaikutusprosessina. Sitä voidaan tarkastella myös ryhmätasolla, kuten kansallisen identiteetin, sukupuoli-identiteetin tai sosiaalisen identiteetin kautta. (Fadjukoff 2009,179.)

3.2 Ihmisen minuuden ja persoonallisuuden rakentuminen

Liisa Keltinkangas-Järvisen(2008,98-100) mukaan minä kehittyy ihmiselle vasta biologisen syntymän jälkeen, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Minä jakautuu erilaisiin osiin, joista voidaan puhua yksityisenä minänä, sosiaalisena minänä ja ihanneminänä. Yksityisen minän kokemus syntyy silloin, kun pieni lapsi tajuaa, että hänessä on jotain sellaista jonka vain hän itse tietää. Sosiaalinen minä syntyy, kun lapsi huomaa kuuluvansa johonkin ryhmään tai yhteisöön. Ihmisellä voi olla monta eri sosiaalista minää sen mukaan, minkä ryhmän jäsenenä hän itseään tarkastelee. Tämä ei tarkoita sitä, että ihminen olisi eri ihminen eri tilanteissa, vaan hän painottaa eri yhteyksissä eri asioita.

Ihanneminä on se, mitä ihminen tavoittelee ja mihin pyrkii, sillä siihen kuuluvat ne moraaliset ja eettiset odotukset, jotka hän itselleen asettaa. Ihanneminän ja yksityisen minän välillä on jännite, sillä ihanneminä on aina vähän parempi kuin todellinen minä. Jännitteen suuruus osoittaa itsetunnon ja psyykkisen tasapainon määrää. Ihanneminän ja todellisen minän välillä tulee olla jonkin verran ristiriitaa, sillä terveen ihmisen ihanteet ovat aina hieman korkeammat, kuin mihin hän pystyy. Mikäli ristiriita on liian suuri ja ihminen on äärettömän kaukana ihanneminästään ja vaatimukset itselleen on murskaavan korkealla, voi kysymyksessä olla neuroottinen häiriö. Jos taas ei ole mitään ristiriitaa, vaan ihminen kokee olevansa niin hyvä kuin toivoisikin, voi kyseessä olla narsistinen häiriö tai psykopatia. (Keltinkangas- Järvinen 2008,99.)

Salmelan (2010) mukaan ihminen ei ole syntyessään Tabula rasa (tyhjä taulu), vaan persoonallisuuden kehitystä on tapahtunut jo sikiöaikana ja jokainen lapsi on syntyessään erilainen temperamentista johtuen. Persoonallisuuden kehitystä tapahtuu 25- ikävuoteen asti, josta nuoruusikä on hyvin tärkeä ikävaihe. Nuoruusikä alkaa murrosiässä, eli hyvin yksilöllisesti kullakin ihmisellä. Murrosiässä yritetään löytää suhdetta omaan muuttuneeseen ruumiiseen ja nuoren avuttomuus ja yksinäisyys on valtava. Käsitteellisesti omiin tunteisiin ei ole kosketusta ja nuori voi oirehtia tunteitaan somaattisesti. Varsinainen nuoruus alkaa olla helpompaa, kun suhde omaan ruumiiseen on kunnossa ja energiaa voi vapautua muuallekin. Nuoruuden tärkein tehtävä on, että persoonallisuus kehittyy terveesti.

Lastensuojelutyössä toivon ylläpitäminen on jatkuvaa vastaamista nuoren elämään syvälle juurtuneisiin ja syvältä lähteviin epätoivon ja arjen kaoottisuuden kokemuksiin. Eheytyminen tarkoittaa ohjaussuhteessa läsnäoloa, käytettävissä olemista, korjaavia kokemuksia, ajallisuutta, jakamista, kehollisuutta ja mahdollisuutta kasvulle. (Kiviniemi ym.2007,110-111.)

3.3 Elämänmittainen identiteettityö

Yksilöllinen ja ammatillinen identiteettityö toimivat saman perusrakenteen pohjalta. Yksilöllistä identiteettityötä ihminen tekee läpi elämänsä pyrkien itseymmärrykseen. Ammatillinen identiteettityö kohtaa ihmisen erityisesti elämän kriisitilanteissa. Yksilölliselle ja ammatilliselle identiteettityölle on yhteistä niiden sosiaalinen luonne. Erona on puolestaan se, että ammatillista identiteettityötä on tekemässä työntekijä, joka toimii yksilöllistä identiteettityötä tekevän ihmisen vierellä hänen elämänhallintaansa tukien. (Kannasoja 2006,14).

Identiteettityö on koko elämän mittainen prosessi, joka aktivoituu erityisesti identiteettikriisin yhteydessä. Kriisit voivat olla hyvin eri tasoisia, kuten läheisen kuolema, koulun vaihto, marginaalinen asema tai sivullisuus, jonka vallitessa ihmisellä ei ole riittäviä keinoja elämäntilanteensa hallitsemiseen. Kriisistä selviytyminen riippuu ihmisen kokemuksista ja niistä tulkinnoista, joiden perusteella hän luo omat myönteiset tai kielteiset selviytymisstrategiansa. (Hyväri 2001,76).

Identiteettityö ei käynnisty ainoastaan identiteettikriisistä vaan voi aktivoitua myös ihmisen kokemuksesta itsestään vääränlaisena suhteessa toiseen tai toisiin. Ihmisen verratessa itseään muihin, hän voi kokea huonommuutta tai riittämättömyyttä, mutta joskus myös paremmuutta suhteessa toisiin ihmisiin. Tämä aiheuttaa pohdinnan omasta identiteetistä, millainen on ja millaiseksi haluaisi muuttua. Pohdittuaan itseään ihminen voi huomata olevansa yhtä arvokas ja riittävä juuri sellaisena kuin on, tai hän voi muutosta halutessaan alkaa työstämään itselleen erilaisten roolien kautta tyydyttävää identiteettiä. (Kannasoja 2006,14).

Kun haitalliset tai vahingolliset kasvatus- ja käyttäytymismallit toistuvat sukupolvelta toiselle, puhutaan negatiivisesta sukupolviperimästä. Jos ihmistä on lapsena kaltoin kohdeltu, hänen on vaikea ottaa hyvää vastaan myöhemminkään elämässään. Hänellä ei ole syntynyt luottamusta muihin ja hän on oman häpeänsä sulkema. Itsensä syrjijäminen estää käyttämästä omia

kehittymismahdollisuuksiaan elämän rakentamisessa, kuten vanhemmuuteen kasvamisessa, ja siksi kaltoin kohtelu jatkuu uudessa lapsi -vanhempisuhteessa. Tärkeää olisi, että henkilö pääsisi lähelle omia lapsuuden kokemuksiin ja tuntemuksiin. Oleellisinta ei ole se, mitä pahaa henkilö on lapsuudessa kokenut, vaan mikä on hänen suhteensa tapahtumiin. Varhainen kiintymyssuhde luo perustan sille, miten lapsi suhtautuu ja suuntautuu muihin ihmisiin ja ympäristöönsä. (Bardy & Barkman 2001,200).

Tutkimuksissa on löydetty yhteyksiä sille, että äidin, jolla on ollut turvaton kiintymyssuhde omaan äitiinsä, on vaikea luoda läheistä kiintymyssuhdetta omaan vauvaansa. Jos äiti on itse kokenut hyvin etäisen äitisuhteen, hän luo samanlaisen suhteen omaan vauvaansa, sillä ei tunnetasolla osaa käsitellä vauvan läheisyyden ja lämmön tarpeita. Vauvan tarvitsevuus voi pelottaa äitiä ja hän tunnetasolla pitää vauvan etäällä selvitäkseen lapsensa hoidosta. Kyse ei ole tietoisesta tahdosta, sillä tunteiden tasolla ihminen voi antaa vain sitä, mitä hän on itse saanut. (Niemelä 2001, 11).

Kaimolan (2008, 61-62) mukaan jokainen kokemuksemme syntymästämme tähän päivää varastoituu meihin tunteina. Tunnekokemukset ovat meille kaikille yksilöllisiä ja toinen saman perheen jäsen voi muistaa jonkun kokemuksen eri tavalla kuin toinen. Äitiydestä puhutaan yleensä onnellisuuden ja myönteisiä tunteita herättävänä asiana. Kaikille se ei kuitenkaan herätä näitä tunteita. Äitiys sisältää myös stressiä ja asetta niin fyysiset kuin psyykkisetkin voimavarat koetukselle. Tällaisissa tilanteissa äidin oma historia ja lapsuudessa sisäistetyt selviytymiskeinot tulevat helposti esiin.

Väsyneenä ja stressaantuneena ihminen ei jaksakaan löytää luovia ratkaisuja, vaan toimii elämän varrella kokemansa pohjalta. Tällöin oman historian keskeneräisyydet ja mahdolliset traumaattiset kokemukset nousevat esiin itselle käsittämättöminä tunteina ja käyttäytymisenä. Tämä voi hämmäntää erityisesti äitejä, jotka ovat päättäneet, etteivät koskaan toista lapsuuden perheessään kokemaansa tai käyttäydy omien vanhempiansa tavoin. (Kaimola 2008,62).

Ihmisen ensimmäisiin elinvuosiin ajoittuvat kaikkein merkittävimmät elämää kahlitsen häpeän kokemukset. Toistuvista ja voimakkaista häpeäkokemuksista tulee osa lapsen identiteettiä ja näin voi muodostua elämää kahlitseva häpeä. Varhaisen vuorovaikutuksen aikana syntyneen häpeän tunnistaminen ja käsitteleminen aikuisena on usein vaikeaa ja pitkäkestoista. Lapsuudessa opitut ja omaksutut häpeämallit muovautuvat vähitellen osaksi ihmisen identiteettiä. Häpeän aiheuttajan poistuttuakin, ne ovat ihmisen sisällä opittuina malleina, mikä vaikuttaa myöhemmin käyttäytymisessä ja ajattelussa. Esimerkiksi puolisoksi valitaan henkilö, joka muistuttaa omaa vanhempaa, joka on alistanut, halveksinut ja mitätöinyt lapsuudessa. (Malinen 2003,16, 39-40.)

Häpeäidentiteetistä vapautuminen saattaa kestää koko ihmisiän. Häpeään liittyvä kipu ja ahdistus helpottavat, kun ihminen suostuu kohtaamaan sen ja käymään sitä läpi yhä uudelleen. Tämä ei tarkoita omassa surkeudessaan kieriskelemistä tai oman huonouden vaalimista, vaan ihmisen on katsottava peiliin ja myönnettävä itselleen tosiasiat omasta itsestään ja elämässään tapahtuneista tosiasioista. Häpeä siirtyy sukupolvelta toiselle, ellei sen kierrettä pystytä katkaisemaan. Sen onnistumiseksi, pitää tunnistaa perheen ja suvun sisäiset käyttäytymissäännöt ja löytää niiden tilalle uusia avoimuuteen perustuvia tapoja käsitellä asioita ja ongelmia. Häpeäidentiteetin työstämisessä pitää oppia antamaan anteeksi itselleen ja läheisilleen. (Malinen 2003, 219-220.)

Salmelan (2010) mukaan ihmiset kantavat mukanaan psykohistoriaansa. Henkilö joka oireilee esimerkiksi ahdistuksella, voi oireilla äidilleen tai isoäidilleen tapahtuneita asioita kun menneisyyden teot ja tapahtumat ovat jääneet käsittelemättä ja ne on työnnetty alitajuntaan.

Kekkonen (2001,22.) mukaan on tärkeää etsiä ja tavoitella työntekijän omaa emotionaalista ja kokemuksellista todellisuutta lapsuudesta ja vanhemmuudesta. Jokaisella työntekijällä on omat lapsuusmuistonsa vanhempiensa antamasta hoivasta ja kasvatuksesta. Usein työntekijöillä on myös kokemusta omille lapsille annetusta vanhemmuudesta. Työntekijä kantaa näitä sisäistyneitä uskomuksia ja kokemuksia omasta lapsuudesta ja

kasvatuksesta. Jos työntekijä on tietoinen sisäistyneistä uskomuksistaan ja käsityksistään voi se helpottaa asiakasvanhempien kokemusten ja tunteiden kunnioittavaa vastaanottoa ja jakamista. Työntekijä voi rakentaa ja vahvistaa omaa identiteettiään ja ammatillisuuttaan muistelemalla ja luomalla tarinaa ja kuvaa omasta menneisyydestään.

Elämäkerrallisuus ja tarinallisuus kurovat yhteen sitä etäisyyttä, joka jää tietoon perustuvan ammatillisuuden ja henkilökohtaisen kokemuksen väliin. Voidaan olettaa, että lasten päivähoidossa, kouluissa, lastensuojelulaitoksissa ja muissa lapsipalveluissa työskentelevillä henkilökohtainen ja ammatillinen identiteetti silmukoituvat yhteen ja tiedon rinnalla kulkee kosketuspinta omiin kokemuksiin. Elämäkerrallisessa näkökulmassa keskeisiä ovat työntekijän omat tulkinnat ja ammatillisen elämän muutosten kuvaaminen työntekijän itsensä kokemana. Työntekijän aikaisemmat elämäkokemukset ja tulevaisuutta koskevat odotukset vaikuttavat oleellisesti hänen tämän päivän näkemyksiinsä. Narratiivien käyttö voi täten lisätä työntekijän tietoisuutta omasta itsestään ja kehittää kriittisen reflektoin taitoja. (Syrjälä ym. 1996,138).

Auttamistyötä tekevän ihmisen oman identiteettityön kautta, voi aueta uusia näkökulmia työn sisältämille merkityksille. Watkins (2009, 210-212) tuo esille auttajan omien tiedostamattomien tarpeiden merkityksen auttamistyössä. Annamme hoivaa ja neuvoja muille ihmisille, mutta olemmeko kykenemättömiä huolehtimaan itsestämme? Jokaisen auttamistyötä tekevän ihmisen olisi tärkeää pohtia omaa menneisyyttään ja omia motiivejaan auttamistyölle. Auttajan tulisi tehdä psykologista työtä omien ahdistustensa kanssa tullakseen niistä tietoiseksi myös omassa työssään. Saastuneista interventioista voidaan puhua, kun työntekijä antaa esimerkiksi neuvoja asiakkaalle, sellaisissa tilanteissa joissa haluaa ajaa omalla pätevyydellään asiakkaan ohitse. Omia arvojaan työntekijä ei myöskään voi näyttää liian voimakkaasti, vaan kunnioittaa myös asiakkaansa arvoja ja asenteita.

4. NARRATIIVINEN LÄHESTYMISTAPA

4.1 Narratiivisen tutkimuksen ja lähestymistavan taustaa

Narratiivisten tutkimusmenetelmien suosio on lisääntynyt merkittävästi käyttäytymis- ja yhteiskuntatieteissä 2000-luvulla. Narratiivisia tutkimusmenetelmiä on esimerkiksi käytetty useissa pro gradu-tutkielmissa ja väitöskirjoissa. (Kaasila ym. 2008, 5.) Narratiivisuus tutkimuksessa viittaa lähestymistapaan, jossa huomio keskitetään tarinoin tiedon välittäjänä ja rakentajana. Narratiivisesta käännteestä alettiin puhua 1990-luvulla ja sittemmin on alettu puhumaan elämäkerrallisesta käännteestä. Kiinnostus narratiivisuutta kohtaan liittyy siihen, että on huomattu miten tietämisen prosessi perustuu pitkälti kertomusten kuulemiseen ja niiden tuottamiseen. (Heikkinen 2010, 143-145).

Narratiivisuuden moninaisuudesta kertoo se, että se on paitsi tutkimuksessa käytettävä käsite, myös yhä enemmän käytännön työnteon väline: elämäkerrallisten kertomuksen kirjoittamista ja kertomista sovelletaan ammattityössä monin tavoin. Narratiivisuutta on hyödynnetty muun muassa kasvatukseen, opettajankoulutukseen, vanhustyöhön, sosiaalityöhön ja kuntoutukseen, liikkeenjohtoon ja markkinointiin. Monet näistä käytännön sovelluksista pohjautuvat näkemukseen, jonka mukaan myöhäismodernissa yhteiskunnallisessa tilanteessa identiteetti on rakennettava uudelleen kertomusten välityksellä. (Heikkinen 2010, 145,152)

Narratiivisen tutkimuksen ydin ja alkukoti on tarinoiden analyysi. Sen tarkoituksena on tutkia tarinoita sinänsä, niiden yleisiä rakennepiirteitä, lajityyppejä ja traditioita. Narratiivisessa lähestymistavassa käytetään sisäisen tarinan käsitettä, joka viittaa ihmisen mielen sisäiseen prosessiin, jossa ihminen tulkitsee omaa elämäänsä tarinallisten merkitysten kautta. Sisäinen tarina muodostuu osittain kerronnassa ja toiminnassa, mutta osittain se jää myös piiloon, sillä kaikkia kokemuksia ei kerrota, eikä kaikkia suunnitelmia toteuteta. Sisäinen tarina voidaan erottaa kolmeen eri tasoon: alkuperäiseen, reflektiiviseen ja metareflektiiviseen. Ensimmäisessä tasossa elämä näyttäytyy

alunperin tietyllä tavalla tulkittuna. Reflektiivisellä tasolla sisäinen tarina on itselle kerrottua, sisäistä puhetta. Metareflektiivisellä tasolla ihminen erittelee sisäistä tarinaansa tietoisena siitä, että se on tarina. Tällainen pohdinta virittyy esimerkiksi narratiivisessa terapiassa. (Hänninen 1999,16-22).

4.2 Narratiivinen identiteettityö

Narratiivinen identiteetti voidaan käsittää prosessin tuloksena, jossa itsestä muodostetaan tulkinta kerrottujen tarinoiden välityksellä. Tällaiset itsen liittyvät kertomukset voidaan jakaa sen mukaan, onko niiden henkilöahmo joku toinen vai henkilö itse. Esimerkiksi joku voi samaistua johonkin fiktiiviseen hahmoon tai julkisuuden henkilön elämäkertaan. Vaikka tarinan lukija tietääkin, että kyse ei ole hänen omasta elämästään, hän saattaa nähdä tarinan henkilöahmossa itsensä kaltaisuutta tai jotain tärkeää itsensä kannalta. Narratiivisen identiteettityön pääpaino on kuitenkin kertomuksissa, joissa henkilöahmona on oma itsemme. (Kaunismaa & Laitinen 1998, 168 -171). Identiteettityössä elämäntarinaa tuotetaan ja nostetaan tarkastelun kohteeksi, jotta elämän hajanaisuudesta voitaisiin koota ehjempää kokonaisuutta elämänhallinnan tunnetta vahvistaen. (Heikkinen 2010, 152.)

Narratiivinen menetelmä on ihmistä arvostava, ei- patologisoiva terapian ja yhteisötyön lähestymistapa, jonka mukaan ihminen itse on oman elämänsä paras asiantuntija. Narratiivisessa ohjauksessa ongelmiin suhtaudutaan ihmisistä erillisinä asioina ja oletetaan, että kaikilla on taitoja, vahvuuksia, uskomuksia, arvoja, sitoumuksia ja kykyjä, jotka auttavat muuttamaan suhdetta elämässä kohdattaviin vaikeuksiin. Narratiivisen työtavan tärkeitä periaatteita ovat uteliaisuuden säilyttäminen ja halu aidosti esittää kysymyksiä, joihin kukaan ei tiedä vastausta etukäteen. Jokainen keskustelu voi viedä moneen eri suuntaan, eikä ole olemassa yhtä ainoata oikeaa suuntaa.(Morgan 2004,10-12). Narratiivinen ohjaus kunnioittaa syvästi asiakkaan henkilökohtaista ja kulttuurista tietoa, ja sille on tyypillistä vastavuoroisuus.(Onnismaa2000,17.)

Narratiivisen ohjauksen tavoitteena on tehdä henkilöstä oman tarinansa kirjoittaja. Ohjaustilanteessa ohjaajan tehtävänä on olla osallistuja ja helpottaja. Ohjaajan läsnäolossa olennaista on kuunteleminen siten, että ohjaajan omat ennako- odotukset eivät sulje pois ohjattavan oman kokemuksen kuvailua sen täydessä merkityksessään. Ohjaajan on pidettävä dialogi avoimena työskennellessään ohjattavan kanssa. Narratiivisessa ohjauksessa ohjaajan yksi päätavoite on auttaa ohjattavaa etäyttämään tai ulkoistamaan ongelmaa. Ohjattavaa autetaan ymmärtämään, että tarina on hänen ulkopuolellaan. Ongelma erotetaan ohjattavasta ja ohjattavan suhteesta ongelmaan. Ohjaaja työskentelee hallitsevan tarinan purkamiseksi, jotta se vähentäisi otettaan ohjattavasta, eikä täyttäisi ohjattavan elämää vaan antaisi tilaa vaihtoehdoisille tarinoille. (McLeod 2003, 235-237).

Narratiivisen ohjaajan haasteena on viestittää ohjauskeskustelussa asiakkaalle, että mikä tahansa ihmisen huoli voidaan ilmaista usealla eri tavalla. Ihmisellä on aina mahdollisuus kertoa vaihtoehtoisia tarinoita elämästään. Kehittämällä muita mielekkäitä ja uskottavia tarinoita ihmisen tilanteesta on mahdollista löytää kilpaileva tarina, joka auttaa asiakasta eteenpäin hänen ponnistellessaan löytääkseen paremman tai toimivamman ratkaisun tai kehittääkseen itselleen valoisamman tulevaisuuden. (Onnismaa 2000,21).

Kun asiakkaat kokevat elämänsä vaikeaksi tai ongelmalliseksi, he kertovat ongelmastaan työntekijälle ja liittävät usein ongelmatilanteisiin tiettyjä merkityksiä. Näitä elämän vastoinkäymisistä syntyneitä merkityksiä kutsutaan narratiivisessa lähestymistavassa ongelman ”ohueksi kuvaukseksi”. Ohuita kuvauksia ihmisten käyttäytymisestä tai identiteetistä tekevät usein ne, joilla on tietyissä tilanteissa valtaa määritellä asioita (esimerkiksi opettajat tai sosiaaliviranomaiset). Ihmiset saattavat käsittää toimintansa pelkästään näiden kuvausten perusteella, riippumatta siitä missä yhteydessä ne on annettu ja niillä on usein merkittäviä seurauksia. Ohuilla kuvauksilla voi olla kielteisiä vaikutuksia siihen, miten ihminen kokee oman identiteettinsä. Esimerkiksi huonosti käyttäytyvää nuorta voidaan pitää pahana, toivottomana tai häirikkönä, ilman että mietitään mitä nuori hakee käytöksellään. Vaihtoehtoiset tarinat

voivat avata ohuen kuvauksen rinnalle useita eri mahdollisuuksia. (Morgan 2004,20-21).

Kun narratiivisesti suuntautunut työntekijä kohtaa näennäisesti ylivoimaisia ongelmatarinoita tai ohuita johtopäätöksiä, hän haluaa herättää keskustelua, jonka tavoitteena on etsiä sellaisia vaihtoehtoisia tarinoita, joiden mukaan asiakas haluaisi elämänsä elää. Näissä keskusteluissa työntekijä haluaa etsiä ja luoda sellaisen identiteettitarinan, joka auttaisi asiakasta murtautumaan ulos kohtaamiensa ongelmien vaikutuksista. Asiakkaan vaihtoehtoiset tarinat voivat vähentää ongelmien vaikutusta ja luoda uusia elämisen mahdollisuuksia yhtä hyvin kuin ohuet kuvaukset ja johtopäätökset voivat ylläpitää ongelmia. Narratiivisesti työskentelevä työntekijä pyrkii heti alussa erottamaan asiakkaan identiteetin ongelmasta, jonka vuoksi tämä hakee apua. Ongelmasta puhutaan erillään ihmisestä ja hänen identiteetistään. Taustalla on ajatus, että ongelmana ei ole ihminen itse, vaan hänen ongelmansa. (Morgan 2004, 22-25).

4.3 Narratiivisuus traumaattisten elämäntarinoitten kohtaamisessa

Käytännön asiakastyössä elämäntarinoitten äärellä on varauduttava myös siihen, että asiakkaan tarinat voivat olla hätkähdyttäviä ja asiakkaan kokemukset hyvinkin traumaattisia. Kun työntekijän ja asiakkaan välille on syntynyt luottamuksellinen suhde, voi asiakas uskaltaa paljastaa menneisyydestään kauan salassapidettyjä ja vaiettuja asioita.

Laitisen & Uusitalon (2008,112) mukaan tarinat eivät aina muotoudu niiden vastaanottajille valmiina, mielekkäinä ja ymmärrettävinä. Asiat, joita tarinat koskevat voivat olla niin traumaattisia, ettei ihminen pysty tuottamaan niitä ulos sen enempää kielellisesti, kuvallisesti, musiikillisesti, kehollisesti kuin toiminnallisestikaan. Ulkopuolisen henkilön voi olla vaikeaa tavoittaa toisen todellisuutta, joka näyttäytyy tarinassa pelkkänä sekasortona.

Traumaattisten tapahtumien kertomukset jäävät helposti sekaviksi, keskeneräisiksi ja kaoottisiksi. Traumanarratiivin syntyyn vaikuttaa mieltä

järkyttäneiden kokemusten esto eheän sisäisen tarinan muodostumiselle. Sisäisen tarinan kaoottisuudesta tai puutteesta voi kertoa se, jos henkilö ei pysty käsittelemään kokemuksiaan ulkopuolisen kanssa. Keho muistaa ja voi reagoida eri tavoin, mutta henkilö ei pysty sanoittamaan kokemustaan. Traumanarratiivissa henkilö jäsentää omalla tavallaan tapahtumia, jotka ovat hänelle itselleen merkityksellisiä. Jos ihminen saa kertoa tarinansa yhä uudelleen, siitä voi hiljalleen muokkautua jäsenneily ja ymmärrettävä kokonaisuus. Tärkeintä on kuitenkin kertomisen prosessi, eikä se, miten jäsenneily itse narratiivi on. (Laitinen & Uusitalo 2008, 112-113).

5. ELÄMÄKERRALLISET TYÖMENETELMÄT

5.1 Elämänjana

Elämänjana, myös elämänviiva tai –kaari, on ihmisen itsensä piirtämä graafinen kuva elämäkokemuksistaan, elämäntapahtumistaan ja muistoistaan. Lähtökohtana on menneisyys, mutta elämänjanaan voi sisältyä myös tulevaisuuden hahmottaminen. Elämänjana voi olla muodoltaan kronologisesti tai lineaarisesti etenevä jatkumo tai viiva. Sen voi kuvata myös puuna, polkuna, talona, jokena tai vaikkapa matonkuteena. Elämänjanassa kuvataan yleensä elämän konkreettisia tapahtumia; syntymä, kuolema, muutto, seurustelu, avo-/avioliitto, ero, työ- ja asuinpaikat. Elämänjanan piirtäminen vie kosketukseen elämänhistoriaan sisältyvien tunnemuistojen kanssa. Erilaiset kokemukset, tunnemuistot ja elämykset avautuvat elämänjanan kautta. Elämänjanan avulla voi paljastaa itsestään vain sen verran kuin kulloisessakin elämäntilanteessa ja esittämistilanteessa tuntuu hyvältä. (Kekkonen 2004, 29-30).

Elämänjana voidaan tehdä usealla eri tavalla. Yksi tapa on miettiä, minkälainen käyrä, viiva tai kaari tulisi omasta elämäkulusta ja mitä merkkejä ja symboleja laittaisi kuvaamaan elämän eri taitekohtia. Toinen tapa on piirtää paperille viiva, käyrä tai spiraalimainen kuvio, jonka jakaa vuosilukuihin ja täyttää vuosiluvut

tapahtumilla ja tunnelmilla. Milloin minä synnyin? Milloin pikkusisarukset syntyivät? Koulumuistot, nuoruusmuistot, ystävät ja tapahtumat merkitään kuvioon vuosi vuodelta. Elämänjanaa voidaan täydentää vuosien mittaan, aina kun mieleen tulee jotain uutta menneisyydestä tai kun elämässä tapahtuu jotakin uutta. Kolmas tapa hahmottaa elämänkaaren eri vaiheita, on tehdä se kehitysjaksoittain. Paperille piirretään elämänkaari, johon kirjataan eri ikävaiheet, kuten lapsuus, nuoruus, varhaisaikuisuus, aikuisuus. Elämänkaareen merkitään kunkin kehitysjakson tärkeimmät kehitystehtävät ja kehityshaasteet.(Dunderfelt 1997,290).

Elämänjanan tapahtumista voi tehdä asiakkaan kanssa tarinaa, joka lähtee aina asiakkaan tarpeesta, eikä työntekijän informaation lähteen tarpeesta. Työskentely vaatii aikaa ja asioihin uudelleen palaamista, kun ongelmatarinoita muutetaan voimavarakeskeisiksi. Elämänjanan piirtäminen voi osoittaa asiakkaalle kuinka paljon hyvää elämässä on tapahtunut. Työskentelyssä voidaan lähteä liikkeelle myös syntymää edeltävästä ajasta ja miettiä tulevaisuutta. ”Mitä tarinoita muistat äidin odotusajasta?” ”Missä näet itsesi viiden vuoden kuluttua?” Kun jana on valmis, voidaan tarkastella elämää tukevia ja kannattelevia tekijöitä. (Kilkku 2011).

5.2 Sukupuu

Perinteisestä sukututkimuksesta voidaan erottaa terapeuttisessa tarkoituksessa käytettävä sukupuun tekeminen, jota piirretään yleensä kolmanteen tai neljänteen sukupolveen asti. Sukupuu tehdään suurelle paperille ja jokaiselle henkilölle merkitään oma paikkansa. Miehet merkitään neliöillä ja naiset ympyröillä. Sukupuuhun merkitään kaikki perheenjäsenet syntymäaikoineen ja myös kuolleiden henkilöiden tiedot kirjataan. Kaikki merkittävät tapahtumat ja asiat kuten, kihlautumiset, avioitumiset, erot, koulutukset, sairaudet, erityislahjakkuudet ym. , kirjataan sukupuuhun. (Tuhkasaari 2010,1.)

Kirsti Ijäksen(2003,21) mukaan sukupuun piirtäminen herättää kaikissa monenlaisia tunteita ja usein ne voivat olla hyvin ristiriitaisiakin. Sukupuuta olisikin hyvä työstää yhdessä perheen kanssa jonkun ulkopuolisen henkilön haastattelemana. Ulkopuolinen luotettava henkilö voi antaa kysymyksillään tervetullutta etäisyyttä työskentelyyn. Monenlaisia yllätyksiä saattaa ilmaantua. Vanhempi on esimerkiksi saattanut kokea elämänsä vaikeimman kriisin tai menetyksen juuri samassa iässä, missä hänen oma nuorensa potee omaa kriisiään. Tämän kautta ymmärrys sekä itseään että varsinkin nuorta kohtaan herää ja vahvistuu.

Sukupuun äärellä voi tulla ilmi myös vastakkaisilla tavoilla ihmisen psyykkistä hyvinvointia kuormittavia tapahtumia. Esimerkiksi läheisen ihmisen kuoleman ajoittuminen oman lapsen syntymän aikoihin saattaa aiheuttaa sen, että normaali surutyö häiriintyy tai lapsi joutuu kärsimään vanhemman masennusreaktioista. Yleisimpiä havaintoja perheen historiassa onkin keskeneräiseksi tai kokonaan tekemättä jäänyt surutyö. Traumaattinen kokemus on yhteydessä erilaisiin irtautumisprosesseihin, menetyksen ja luopumisen kokemuksiin. (Ijäs 2003,21-22.) Suremattomat surut ja menetykset pyrkivät siirtymään sukupolvelta toiselle näyttäytyen erilaisina ihmissuhde- ja itsenäistymisvaikeuksina, joskus jopa avioeroina. (Tuhkasaari 2010,2).

Sukupuun tarkastelu voi auttaa ymmärtämään myös vallankäytön ja vallanjaon kysymyksiä perherakenteissa. Monissa perheissä vahvana auktoriteettina on perinteisesti ollut isä ja hänen jälkeensä pojat. Joissain suvuissa valtaa on pitänyt voimakas äitihahmo. Jonkun perheenjäsenen roolina on ollut alistuminen, tukeminen tai myötäileminen. Kun perherakenteita on pyritty muuttamaan tai ne ovat muuttuneet olosuhteiden pakosta, on syntynyt ristiriitoja ja valtataisteluita. Asioihin perehtyminen ja tilanteen uudelleen arvioiminen, antavat näkemyksen siitä, mihin seikkoihin tulisi saada muutosta. Sukupuusta voidaan havaita esimerkiksi, että uusissa elämäntilanteissa ei olekaan hyväksi kaikki se, mikä aikaisemmin on ollut itsestään selvää ja toimivaa. Tarkoituksena ei ole vikojen, syyllisten, uhrien ja marttyyrien etsiminen, vaan ennen kaikkea löytää perheen ja suvun vahvuudet ja hyvät puolet. Tavoitteena on että

ymmärretään, mitä muutetaan ja mihin suuntaan, tai opitaan ymmärtämään ja hyväksymään asiat sellaisina kuin ne nyt ovat. (Ijäs 2003,22).

Ihminen kantaa omassa kokemusmaailmassaan sukupuuta mukanaan, halusi hän sitä tai ei. Mitä vähemmän menneisyytensä asioita tunnistaa ja myöntää, sitä varmemmin sukupolvelta toiselle periytyy sukupuun tiedostamattomien asioiden voima. ”Se mitä ihminen ei muista, sitä hän toistaa”. (Tuhkasaari 2010,2.)

5.3 Vanhemmuuden roolikartta

Vanhemmuuden roolikartta on kehitetty käytännön arviointi- ja työvälineeksi Suomen Kuntaliiton Lasso-projektissa Varsinais-Suomen Lastensuojelun kuntayhtymässä. Roolikartta on alun perin kehitetty lastensuojelun perhekuntoutukseen, mutta se on osoittautunut toimivaksi myös peruspalveluihin käytettäväksi apuvälineenä vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä. (Kekkonen 2004,33).

Vanhemmuuden roolikartta pohjautuu Jacob Meronen rooliteoriaan, jossa tavoitteena on tarkastella paitsi ihmisten välisiä roolisuhteita myös ihmisen sisäisiä roolisuhteita. Vanhemmuuden roolikartta jakaa vanhemmuuden viiteen rooliin:

- elämän opettaja
- ihmissuhdeosaaaja
- rajojen asettaja
- huoltaja
- rakkauden antaja

Vanhemmuuden roolit sisäistyvät ja kulkevat sukupolvelta toiselle mutta ne eivät ole pysyviä, vaan niissä voi kehittyä koko elämänsä ajan. Tietyt vanhemmuuden roolit ovat sidottuja johonkin lapsen ikäkauteen (imettäjän rooli) tai kehitysvaiheeseen (rajojen asettaja), osa rooleista pysyy koko elämän (rakkauden antaja). (Kekkonen 2004,33).

Työskentelyprosessi etenee vanhempien omaan tahtiin ja työntekijän tehtävänä on huomioida perheen historia, lasten ikä, kehitysaste, persoonallisuus ja niiden edellyttämä vanhemmuus. Vanhemmat itse pohtivat minkälaista vanhemmuutta heidän lapsensa tarvitsevat ja työntekijän tehtävänä on huomioida vanhempien resurssit sekä antaa tarvittaessa ohjausta puutteellisiin vanhemmuuden rooleihin. Suoran palautteen antaminen on tärkeää, jotta yhteisesti voidaan miettiä miten puutteita voidaan korjata ja mitä se vaatii vanhemmilta. (Karppinen & Airikka 2001,64.)

Vanhemmuuden roolikartta on voimavarakeskeinen, asiakaslähtöinen, helposti ymmärrettävä ja visuaalisesti selkeä. Vanhemmuuden rooleja arvioidaan kehityksellisestä lähtökohdasta laatuasteikolla alikehittynyt-sopiva- ylikehittynyt, eikä suoriutumista mittaavalla numeraalisella arvosteluasteikolla. Vanhemmuutta ei arvioida siksi, että saataisiin selville jotain vanhemmasta, vaan että selvitettäisiin miten vanhemmuus toteutuu suhteessa lapseen. Roolikartan avulla sekä työntekijä että vanhempi saavat mahdollisuuden keskustella tasavertaisesti ja avoimesti vanhemmuuden osa-alueista. Vanhemmuuden roolikartta soveltuu elämänkerralliseksi työvälineeksi hyvin, sillä merenolaisen teorian mukaan roolit ovat aina yksilöllisen elämänhistorian kautta syntyneitä ja sisältävät yhtä aikaa menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden. (Kekkonen 2004,33-36).

Vanhemmuuden roolikarttatyöskentelyssä voi perheen sisäisten roolien merkitys nousta keskeisesti esiin. Mikäli vanhemmilla on keskenään hyvin ristiriitaiset näkemykset kasvatukseen ja vanhemmuuteen liittyvistä asioista, voidaan yhteisesti miettiä, mistä eri näkökulmat juurtuvat. Perheen sisäisiä rooleja voidaan tällöin tarkentaa myös erilaisten perheroolien avulla, mikä on miehen ja naisen rooli, puolison rooli ja vanhemmuuden rooli. Sisäistyneet ja

omaksutut roolit juontavat usein roolimalleista, joita on saatu omasta lähtöperheestä. Esimerkiksi miehen lähtöperheessä oma äiti on tehnyt kaikki kotityöt ja hoitanut lapset odottamatta edes siihen muilta apua. Naisen lähtöperheessä taas oma isä on voinut osallistua arjen hoitamiseen merkittävästi. Erilaisten roolien tausta ei tällöin kohtaa toisen odotuksia ja pienistäkin asioista voi syntyä vaikeita vuorovaikutuksen ongelmia.

Perheroolien ympyrät- menetelmän avulla pyritään vastaamaan siihen tarpeeseen, että perheenjäsenet kykenisivät sovittamaan yhteen perhe-elämänkaareen liittyviä perheroolien tuomia haasteita. Keskeiset perheroolit ja niiden yhdistelmät piirretään näkyviin erikokoisiksi ja erivärisiksi ympyröiksi, joiden avulla voidaan auttaa perheenjäseniä löytämään juuri heidän perhetilanteeseensa sopivia tasapainotiloja. (Bruijn 2010, 21.)

5.4 Oman tarinan rakentaminen

Elämäkerrallisen työtavan yhtenä tavoitteena on saattaa lapsi kosketukseen omien tunteidensa ja muistojensa kanssa ja sen kautta auttaa lasta lisäämään itsetuntemustaan. Mikäli lapsuus on vietetty haavoittuvissa olosuhteissa, voi lapsi tietoisesti tai tiedostamattaan torjua ahdistavia muistoja. Aikuinen voi aktiivisesti tarjota mahdollisuutta asioiden käsittelyyn yhteisesti sovitulla työmenetelmällä, jotta lapsella olisi mahdollisuus päästä sovintoon elämänsä kanssa. (Bardy & Känkänen 2005b, Känkänen 2006, 143-144.)

Tarinan rakentamisella on monta tavoitetta kohti kokonaisempaa kuvaa omasta elämästä. Se on luonteva tapa rakentaa luottamusta lapseen samalla häneen tutustuen. Tarinan teossa on kysymys itsetunnon ja itsetuntemuksen vahvistamisesta, sekä sen tunteen tavoittamisesta, olen olen riittävä. Tarinatyöskentely voi olla monipuolista ilmaisutaidollista tekemistä, tai työntekijän ja lapsen kahdenkeskisiä kohtaamisia, joissa työvälineinä on vain vihko ja kynä. Aloitusvaiheessa on tärkeää, että lapselle selvitetään, millä tavoin elämäkerrallinen tarinatyöskentely voisi olla hänelle hyödyksi. Tapaamisten on

oltava rauhallisia ja niille on syytä varata riittävästi aikaa. Lapsen kanssa myös sovitaan siitä, miten kirjallisten tuotosten kanssa toimitaan, kuka niitä säilyttää ja kenelle niitä annetaan. (Bardy & Känkänen 2005b, Känkänen 2006, 144-145.)

Päivähoitoon alun perin kehitetty sadutusmenetelmä on narratiivinen menetelmä, jossa uusi satu tai tarina syntyy kertojan ja saduttajan välillä. Menetelmää on käytetty erityisesti lasten kanssa, mutta se soveltuu hyvin myös nuorten, aikuisten ja vanhusten kanssa työskentelyyn. Sadutus on kuuntelua ja osallisuutta lisäävä työväline, joka luo läheisyyttä ja turvallisuutta tässä ja nyt. Saduttaja kirjaa kertojan tarinan sanatarkasti ylös ja lukee sen kertojalle, jotta tämä voi tehdä halutessaan tarinaan muutoksia. (www.edu.helsinki.fi)

Elämäkerrallisessa työtavassa sadutusmenetelmää sovelletaan siten, että lasta autetaan tarinaan apukysymyksillä, kuten miten lapsi kuvaisi itseään ja hänelle tärkeitä ihmisiä, tai miten hän kuvaisi muistojaan ja tulevaisuuden toiveitaan. Kaikki lapset, mutta erityisesti vaikeissa kasvuolosuhteissa varttuneet, tarvitsevat monipuolisia kuulluksi ja nähdyksi tulemisen tapoja, jotta he pääsisivät kosketuksiin omien tunteidensa kanssa. (Känkänen 2006, 145-147).

Lapsilähtöisessä orientaatiossa työntekijä ei rajoitu keräämään tietoa, vaan työstää tapahtumia, tunteita ja asioita yhdessä lapsen kanssa. Keskustelun kautta lapsi saa mahdollisuuden kertoa ja kertomalla ymmärtää ja sanoittaa raskaitakin asioita. Työntekijän on kohdattava lapsi yksilönä ja oman tilanteensa ja elämänsä tuntijana, eikä pelkästään perheenjäsenenä, vanhempiensa lapsena, huolenpidon ja suojelun kohteena. (Hurtig 2006, 182-183.)

Elämäkerrallisella työskentelyllä tarkoitetaan sitä työtä, jota ihminen tekee itseymmärryksensä kehittämiseksi löytääkseen tarkoituksenmukaisempia strategioita elämäänsä. Elämäkerrallisen lähestymistavan hyödyntämisestä voi olla käytännön sosiaalityössä hyötyä, sillä elämäkerrallinen kerronta voi toimia sinänsä interventiona asiakkaan elämäntilanteeseen. Elämäkerrallisten ”silmälasiin” kautta työskenteleminen kuvaa työntekijän kokonaisvaltaista suhtautumistapaa, joka huomioi asiakkaan ainutlaatuisia identiteettiä ja elämäkertaa, vaikka elämäkerta ei olisi edes tiedossa. Elämäkerrallisessa

lähestymistavassa korostuu asiakkaan kuunteleminen ja hänen tarinaansa kunnioitetaan sellaisena kuin hän haluaa sen kertoa. Työmenetelmien käyttäminen vaatii asiakkaan ja työntekijän välistä vahvaa luottamusta, eikä menetelmiä saa käyttää ilman asiakkaan suostumusta. (<http://www.helsinki.fi/sosiaalityo/tietoa/sosweb/sivut/biografinenlahestymistapa>)

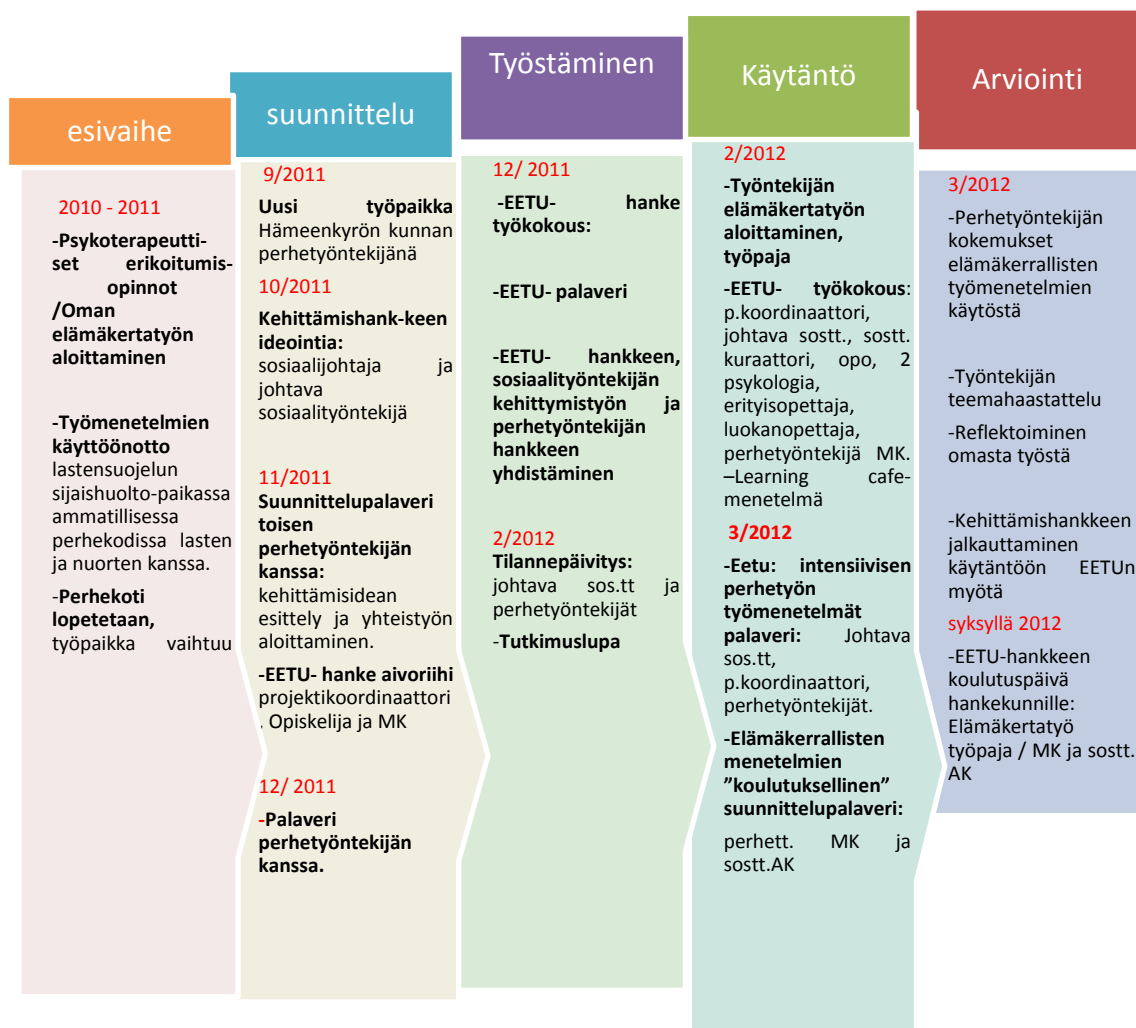
6 PERHETYÖN KEHITTÄMINEN HÄMEENKYRÖSSÄ

6.1 Kehittämishankkeen vaiheiden kuvaus

Kehittämistyö voidaan ymmärtää niin, että kehittäminen on tiettyjen toimintaperiaatteiden ja toimintojen tarkoituksellista muuttamista. Kehittämisen kohteina ovat sekä työntekijät ja heidän osaamisensa ja työtehtävänsä, että soveltavat tekniikat ja säännökset. Tällöin kehittäminen koskee useampia organisaatioon kuuluvia. Tarkoituksellisuus on sitä, että tuloksena on jokin aiempaa parempi ja tehokkaampi toiminta. (Seppänen-Järvelä 2006,117.)

Kehittäminen voidaan kohdentaa toimintatavan tai toimintarakenteen kehittämiseen. Toimintatavan kehittäminen voi kohdentua suppeimmillaan yhden työntekijän työtavan kehittämiseen, mutta sillä voidaan tarkoittaa myös laaja-alaista koko organisaation yhteisen toimintatavan selkeyttämistä. Työprosessin mallinnukset ovat toimintatavan kehittämistä. Kehittäminen voi kohdistua yksittäisiin työntekijöihin ja heidän ammatilliseen osaamiseensa. Tällöin tavoitellaan usein muutosta työnteon tavassa tai menetelmissä. Uusien työmenetelmien käyttöönottoon voidaan pyrkiä esimerkiksi koulutuksellisen intervention avulla. Asiantuntija-ammatteihin sisältyykin usein ajatus osaamisen jatkuvasta kehittämisestä. (Toikko & Rantanen 2009,14-16.)

Oman kehittämishankkeen kehittäminen kohdistuu lähinnä yksittäisten työntekijöiden ja heidän ammatillisen osaamisensa vahvistamiseen. Kehittämishankkeen eri vaiheet olen jakanut osiin (kuvio3) ja vaiheiden kuvauksessa lähdän liikkeelle hankkeen historiasta.

Kuvio 3. Kehittämishankkeen vaiheet

Kehittämishankkeeni esivaihe on ikään kuin matkan alku koko kehittämisprosessille. Syksyllä 2010 aloitin psykoterapeuttiset mielenterveyshoitotyön erikoistumisopinnot samaan aikaan yamk-opintojen kanssa. Erikoistumisopintoihin kuului oman elämän prosessoiminen osana ammatillista kehittymistä. Tuolloin työskentelin ammatillisessa perhekodissa ohjaajana ja kehittämishankkeen idea lähti liikkeelle sieltä.

Käytännön työssä perhekodin ohjaajana lasten ja nuorten kanssa käytimme erilaisia elämäkerrallisia menetelmiä nuorten identiteetin vahvistamisen tukena. Syvemmän katsauksen työmenetelmien käytännön hyödyistä sain kuitenkin toimiessani perhetyöntekijän työparina lasten ja nuorten perheisiin tehtävissä

perhetyön istunnoissa. Kiinnostukseni ihmisen elämänkaaren merkitykseen ja tarinallisuuden hyödyntämiseen asiakastyössä, juontaa juurensa siis tältä ajalta. Puhuttelevinta elämäkertatyöskentelyssä oli huomata, miten negatiivinen sukupolvipärimä lastensuojeluperheissä siirtyy sukupolvelta toiselle ja miten hämmentyneitä asiakkaat itse ovat, kun huomaavat toistavansa menneiden sukupolvien toimintamalleja.

Työpaikkani vaihtui, mutta sisäinen työskentelyni ei päättynyt siihen, vaan halusin edelleen jatkaa elämäkerrallisiin työmenetelmiin perehtymistä. Kehittämishankkeen suunnitteluvaiheessa tein yhteistyössä Hämeenkyrön kunnan sosiaalijohtajan ja johtavan sosiaalityöntekijän kanssa. Lokakuussa 2011 ideoimme aiemmin aloittelemani kehittämishankkeen soveltamista Hämeenkyrön kunnan perhetyöhön.

Elämäkerrallisten työmenetelmien käyttämistä ja perhetyöntekijöiden oman vanhemmuuden ja elämän peilaamista päätettiin lähteä kehittämään osana hanketta. Marraskuussa 2011 pidimme ensimmäisen suunnittelupalaverin Hämeenkyrön kunnan toisen perhetyöntekijän kanssa ja hän lupautui lähtemään mukaan kehittämishankkeen eteenpäin viemiseen.

Työelämän tutkimusta kuvaa ammatillisuus eli tutkitaan asioita, jotka luontevasti kuuluvat omaan ammatti- tai toimialaan. Tutkimustarpeita määrittelevät käytännönläheisyys, työelämälähtöisyys ja ajankohtaisuus. Tutkimuskohteina ovat sellaiset työelämän käytännöt, jotka kaipaavat kehittämistä, muuttamista, ylläpitämistä tai kokonaan uusien käytäntöjen luomista. Työelämän tutkimuksessa on tavoitteena yhdistää teoria, kokemus ja ammattikäytännöt. (Vilka 2005,13.)

Elämäkerrallisten ja narratiivisten työmenetelmien hyödyntämisen käyttökokemukset vaativat aikaa, sillä asiakaskunta on melko pieni ja perheiden tilanteet hyvin vaihtelevia. Kehittämishankkeen aikana olisi ollut mielenkiintoista saada kerättyä myös perhetyön asiakkaiden kokemuksia työmenetelmien käytöstä. Lähtökohdaksi kehittämiselle valittiin yhdessä ohjaavan opettajan ja oman työtiimini kanssa työntekijöiden näkökulma.

Kehittämishankkeen levittämisen mahdollistaa Hämeenkyrössä meneillään oleva EETU-hanke, jonka tiimoilta pidin aivorihi-kokousta yhdessä EETU-hankkeen projektikoordinaattorin ja sosionomi-opiskelijan kanssa. Oman hankkeeni soluttamista EETUn kokonaisuuteen alettiin suunnittelemaan marraskuussa 2011. Marraskuussa pidimme toisen suunnittelupalaverin perhetyöntekijän kanssa. Tarkensin kehittämishankkeeni aikataulua ja kävin läpi hankkeen etenemistä. Suunnittelupalaverien ajatuksia kirjasin hanke/reflektiopäiväkirjaani.

EETU-hankkeen työpalavereita pidettiin joulukuussa 2011 ja tammikuussa 2012. Työpalavereihin osallistuivat lisäksi sosiaalityöntekijä, molemmat lastensuojelun sosiaalityöntekijät, perheneuvonnan psykologi, perhetyöntekijä ja projektikoordinaattori. Ensimmäisessä työkokouksessa keskusteltiin yleisesti ennalta ehkäisevästä lastensuojelusta ja pohdittiin työntekijöiden omaa roolia ennalta ehkäisevässä lastensuojelussa.

Keskustelua käytiin myös omien työkäytäntöjen kehittämisessä lapsen osallisuuden ja mielenpiteen selvittämisen kohdalla. Jälkimmäisessä työkokouksessa palattiin EETUn tavoitteiden selkeyttämiseen Hämeenkyrön kunnan kohdalla. Keskusteltiin, miten toisen sosiaalityöntekijän omiin opintoihin liittyvä kehittämistehtävä voidaan liittää EETU-hankkeen tavoitteisiin ja miten omaa kehittämishankettani voidaan hyödyntää myös muissa EETUn hankekunnissa. Lopulta päädyttiin siihen, että molempien opintoihin liittyvät hankkeet voivat hyödyntää toisiaan ja niitä voidaan jatkossa yhdistää. Palavereista laadittiin muistio.

Helmikuussa 2012 pidin tilannepäivitystä kehittämishankkeeni etenemisen osalta johtavan sosiaalityöntekijän ja toisen perhetyöntekijän kanssa. Tutkimuslupa perhetyöntekijän haastatteluun varmistui ja elämäkertatyö toisen perhetyöntekijän kanssa alkoi.

Helmikuussa 2012 oli EETU-työkokous hieman isommalla kokoonpanolla. Läsnä olivat projektikoordinaattorin lisäksi, johtava sosiaalityöntekijä, lastensuojelunsosiaalityöntekijä, kuraattori, opo, koulupsykologi,

perheneuvolanpsykologi, erityisopettaja, luokanopettaja, perhetyöntekijä MK ja sosiaalityön opiskelija. Tällä kokoonpanolla syvennyttiin learning cafe-menetelmällä EETU- hankkeen kuntakohtaisiin tavoitteisiin. Työkokouksen jälkeen projektikoordinaattori toi esille tulevan kehittämispäivän hankekunnille, jossa olisi työpajoja eri aiheista ja työmenetelmistä. Yhtenä työpaja- teemana olisi elämäkerralliset työmenetelmät ja osallisuus, joista vastaisin yhdessä toisen lastensuojelun sosiaalityöntekijän kanssa. Tämä kehittämispäivä olisi myöhemmin syksyllä. Sosiaalityöntekijän kanssa aloimme suunnittelemaan työpajan sisältöä ja samassa yhteydessä esittelin hänelle kehittämistyöni teoriaosuuden.

Työelämän tutkimuksen yksi tavoite on yhteisen kielen, käsitteiden sekä keskustelukulttuurin luominen eri toimi- ja ammattialojen sekä niiden sidosryhmien kesken. Mitä useammassa eri toimijaryhmässä ihmisiä työskentelee yhdessä, sitä laajempi on eri käytäntöjen, käsitteiden ja selitysmallien verkosto. Kun ratkaisut ja päätöksenteko monialaisten toimijoiden kesken perustuvat tutkimuksen avulla tuotettuun tietoon, niin yhteinen päätöksenteko käytännössä helpottuu. (Vilkkä 2005,14.)

6.2 Käytännön kehittämismenetelmät

Olimme varanneet perhetyöntekijän elämäkerralliselle työpajatyöskentelylle lähes koko päivän aikaa. Aloitin kertomalla elämäkerrallisista työmenetelmistä ja niiden käytöstä lastensuojelutyössä. Kävin läpi myös kehittämistehtäväni teoriaa lyhyesti. Power Point (liite1) esitykseni jälkeen aloitimme toiminnallisen työskentelyn menetelmien parissa. Pyysin perhetyöntekijää kirjaamaan aluksi oman elämänsä merkittäviä tapahtumia lapsuudesta, nuoruudesta ja aikuisuudesta. Kerroin hänelle, että hän voi kirjoittaa niitä tapahtumia, mitä hän itse pitää tärkeinä muistoina ja hänen ei ole pakko jakaa niitä kanssani, jos hän haluaa jättää jotain kertomatta. Työstettyään asioita paperille luettelon omaisesti, perhetyöntekijä alkoi sijoittamaan tapahtumia aikajärjestykseen elämänjanan muotoon.

Elämänjanan piirtämisen valitsin työskentelyyn siksi, että sen kautta syntyy keskustelua elämän eri vaiheista ja merkityksellisistä tapahtumista. Sukupuun piirtäminen esimerkiksi olisi vienyt enemmän aikaa ja tarinoita olisi syntynyt enemmän ehkä menneistä sukupolvista, kun työntekijän omasta elämästä. Tähän tarkoitukseen elämänjana soveltui siis paremmin.

Perhetyöntekijän ammatillisuus ja tehtäväkenttä muovautuvat paitsi työntekijän omien, myös asiakkaiden, työnantajan ja työyhteisön toiveiden ja tarpeiden perusteella. Tehtäväkentässä tapahtuvien muutosten tarkastelu tutkivaa työtettä hyödyntäen, tarkoittaa työntekijän oman käyttöteorian kehittämistä. Työntekijä voi tutkivan työtteen avulla ymmärtää entistä paremmin minkälaisiin arvoihin, uskomuksiin ja tietoihin hänen toimintansa perustuu. Työntekijän ammatillista kasvua edistävät oman toiminnan ja oman oppimisen jatkuva itsearviointi eli reflektointi. Ennen kuin työntekijä voi oppia ymmärtämään muita ihmisiä ja heidän elämäänsä laajasti, on ymmärrettävä omaa itseään, omia tunteitaan ja niiden yhteyksiä elettyyn ja koettuun elämään. (Järvinen ym.2007, 184-185.)

Yhteinen työhistoriamme ei ole kovin pitkä joten emme tiedä toistemme yksityiselämästä paljonkaan. Koska tarkoituksena oli molempien perhetyöntekijöiden elämäkerrallinen työskentely, myös minä jaoin oman elämäntarini työkaverini kanssa. Olin kirjoittanut elämästäni kirjeen, jonka luin ääneen. Lukemisen aikana jouduin pitämään muutamia taukoja, sillä tunteet nousivat pintaan. Elämäntarini jaettuani ja omien tunteideni tasaannuttua keskustelimme kirjeen käytöstä asiakastyössä. Asiakas voi kirjoittaa kirjeen elämästään ja lukea työntekijälle. Työntekijä voi antaa ikään kuin palautteen ja kirjoittaa asiakkaalle, miten hän on tarinan kuullut ja kokenut.

Pyysin perhetyöntekijää ottamaan elämänjanansa esille ja kertomaan vapaasti omista elämäntapahtumistaan. Kertomukset etenivät kehityksellisessä järjestyksessä lapsuudesta, nuoruuteen ja aikuisuuteen. Lopuksi tein muutamia tarkentavia kysymyksiä. Seuraavaksi otimme vanhemmuuden roolikartan esille ja pohdimme vanhemmuuden rooleja omalla kohdallamme. Omaan elämäntarinaansa viitaten, työntekijä peilasi saamaansa ja antamaansa

vanhemmuutta vanhemmuuden roolikartan roolien mukaan. Lopuksi keskustelimme ja pohdimme omaan ammatillisuuteen liittyviä roolejamme ja antamaamme vanhemmuuden mallia.

Narratiivisessa haastattelussa pyritään antamaan haastateltavalle riittävästi mahdollisuuksia kertomusten tuottamiseen. Haastattelija pyrkii esittämään sellaisia kysymyksiä, joihin odottaa saavansa vastaukseksi kertomuksia. (Kaasila 2008, 45.) Kertomuksia halutaan koota eri syistä. Niiden kautta voidaan ymmärtää ja hallita menneisyyttä, sillä ihmisen identiteetit rakentuvat kertomuksina ja kertomukset suuntaavat toimijoita tulevaisuuteen. Kertomus voi olla ihmisen tärkein väline ajallisuuden ymmärtämiseen ja eettisen paikkamme jäsentämiseen maailmassa. Se on myös vuorovaikutuksen väline, jonka avulla jaetaan ja ymmärretään kokemuksia ja luodaan luottamusta. (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 189.)

Perhetyöntekijän kanssa käymäämme eläkertatyöskentelyä en nauhoittanut luottamuksellisista syistä. Kehittämistehtäväni tarkoituksena olikin kerätä niitä kokemuksia, joita työmenetelmien käyttäminen ja kokeileminen herättää. Kokemusten keräämiseksi ohjaava opettaja suositteli teemahaastattelua, joka nauhoitetaan. Teemahaastattelun tein perhetyöntekijälle neljän viikon kuluttua elämäkertatyön aloittamisen jälkeen. Sitä ennen olimme myös eräässä asiakastilanteessa ottaneet vanhemmuuden roolikartan työskentelyn tueksi, joten myös siitä asiakastilanteesta keräsin työntekijän kokemuksia.

6.3 Työmenetelmän käyttökokemukset

Haastattelun teemoja oli neljä ja teemoihin tein muutamia tarkentavia lisäkysymyksiä. Tarkoituksena oli luoda mahdollisimman aito vuorovaikututilanne, jossa haastateltavalla olisi myös itsellään tilaisuus vaikuttaa haastattelun sisältöön. Haastattelun teemat olivat oma elämäkertatyöskentely, työmenetelmän käyttökokemukset, vanhemmuuden ylisukupolvisuus ja työmenetelmän soveltuvuus perhetyöhön. Alkukeskustelun

jälkeen aloitin haastattelun nauhoittamisen. Haastattelutilanne kokonaisuudessaan kesti noin tunnin, mutta nauhoitettu osuus noin puoli tuntia. Alku ja loppukeskusteluja en nauhoittanut.

Teemahaastattelussa pyritään antamaan tilaa haastateltavan vapaalle puheelle, vaikka ennalta on päätetty keskustelun teemat. Haastattelussa käydään läpi ennalta suunniteltuja teemoja keskustelun omaisesti. Haastattelija voi tehdä itselleen esimerkiksi ranskalaisin viivoin joitakin apukysymyksiä tai avainsanoja keskustelun etenemistä varten. Tarkoituksena on pyrkiä vapaaseen keskusteluun teemoja koskien, eikä pikkutarkkoihin kysymyksiin ja paperien tavaamiseen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

6.3.1. Oma elämäkertatyö

Haastattelun aineiston analysoimista lähdin purkamaan teemoittain. Pyysin haastateltavaa kertomaan ja kuvailemaan kokemuksiaan oman elämäkertatyön tekemisestä.

”Joo, ensinnäkin se tuntu varmaan sillain aika oudolta olla miettimässä siinä itte omia lapsuudenaikaisia kokemuksia ja muistoja.

”Aluks se tuntu aika oudolta mutta kyllä sitten koko ajan siihen pääsi kuitenkin paremmin... ja koko ajan aina syvemmälle miettiin niitä omia, omia kokemuksia ja niitä mitkä saattaa vaikuttaa sieltä lapsuudesta.”

Asiakastyössä kohtaa ihmisiä, jotka eivät muista elämästään tiettyjä vaiheita tai eivät halua niistä syystä tai toisesta kertoa. Työntekijän on tällöin kunnioitettava asiakkaan omaa tilaa ja tahtoa. Jotkut asiakkaat voivat kuitenkin jo ensimmäisellä tapaamiskerralla ”lyödä kaikki kortit kerralla pöytään”, ja kertoa hyvinkin traumaattisista elämäkokemuksistaan. Tämä voi olla eräänlaista työntekijän testaamista, kokeilua miten toinen reagoi tapahtumiin ja miten pystyy ottamaan vastaan kipeät asiat. Joidenkin ihmisten kohdalla padon voi aukaista jo se, että omaan kotiin omalle maaperälle on päästetty vieras ihminen, joten osa omasta elämästä on paljastettu jo siinä.

” Ei se varmaan hankalaa ollut, mutta itse asiassa kun elämänhistoriaan kuuluu niin paljon, niin oli hankalaa nostaa esille jotain tiettyjä asioita. Se oli ehkä se vaikein, kun siellä on varmaan niin paljon sellaisia asioita, mitä ois voinu ottaa esille.... Ehkä se sellanen runsauden pulma. Joka kerralla olis varmaan tullut erilaisia asioita nostettua esille ja erilaisia asioita olis tullut kerrottua. Tarina olis saattanut olla joka kerta vähän erilainen, riippuen varmaan mielialastakin.”

”Siinä varmaan kysyjäkin saa erilaisen vaikutelman joka kerta. Jos olisi ollut useampi kerta, niin olisi tullut erilaisia asioita esiin. Nyt meillä oli vain tää yks kerta.”

Haastateltava toi esille, että oli haastavaa poimia merkityksellisiä asioita omasta elämänhistoriasta. Vaikka työskentelyllemme oli varattu aikaa, ei yksi kerta riitä muuta kuin raapaisemaan elämänhistorian pintaa. Tällä kerralla nousi esiin tiettyjä asioita ja seuraavalla kerralla tarina olisi saattanut olla erilainen. Asiakastyössä onkin syytä varata eläkertatyöskentelylle aikaa ja tilaa riittävästi. Jollakin kerralla työskentelyyn voi perehtyä intensiivisesti ja taas välillä pitää taukoa. Kaikki asiat eivät muistu mieleen yhdellä kertaa, vaan palautuvat hiljalleen ja yllättävissäkin tilanteissa.

”Kyllä oon palannut niihin asioihin ja oon miettinyt miksi nostin niitä tiettyjä asioita esille. Olisinko toisella kertaa nostanut jotain muuta? Kyllä ne pintaan nousi ne asiat ja niitä miettii.”

6.3.2 Elämäkerrallisten menetelmien käyttökokemukset

Työmenetelmän käyttökokemukset- teemaan sisältyi mm. elämäntarinan jakaminen työkaverin kanssa, aiemmat kokemukset elämäkerrallisista menetelmistä ja käyttökokemus asiakastilanteesta, jossa molemmat olimme läsnä. Pyysin haastateltavaa kertomaan elämäntarinan jakamisesta työkaverin kanssa. Asiakastyöhön nähden tilanne oli poikkeuksellinen, sillä työntekijä ei kerro omaa elämäntarinaansa vastavuoroisesti toisen tarinasta.

”No tota varmaan se helpotti huomattavasti, kun sää ensin kerroit oman elämäntarinasi. Ehkä olis ollut vaikeempi kertoa, jos tota noin niin sää et olisi ensin kertonut sitä.”

”Varmaan sillain pysty samaistuun siihen miltä asiakkaasta tuntuu, että ei ole kovin helppoa puhua niistä asioista.”

Pohdimme sitä, miten paljon toisinaan asiakkailta odotamme ja miten emme itse olisi samaan vastaavassa tilanteessa valmiita. Kun asiakkaan kanssa on saatu luottamus syntymään voi työntekijänä kokea olevansa etuoikeutettu, mikäli toinen rohkenee elämäntarinansa kertoa. Työntekijä voi kuitenkin löytää omasta elämästään yhtäläisyyksiä asiakkaan elämäntilanteeseen. Vaikka kokemuksia asiakkaiden kanssa ei jaeta, voi oman elämän kokemukset auttaa ymmärtämään asiakkaan kokemaa tilannetta.

”Tottakai jotain sellasia tilanteita tulee, että asiakastilanteessa huomaa olleensa joskus vaikka samassa elämäntilanteessa... En tuo kuitenkaan liikaa sitä omaa historiaani esille. Sen pohjalta pystyn ohjaan toista eteenpäin, mutta en kuitenkaan kerro omia kokemuksiani.”

Luottamuksellisen asiakassuhteen synnyttyä perhetyöntekijän ja asiakkaan välille, alkaa perheen maailma pelkoineen ja toiveineen avautumaan työntekijälle. Asiakkaan elämäntilanne tai käyttäytyminen voivat nostaa työntekijässä esiin tunteita, jotka nousevat esiin hänen omista elämäkokemuksistaan. Työntekijä voi joutua prosessoimaan omaa elämäänsä seuratessaan asiakkaan elämää. Jotta työskentelyssä päästään eteenpäin, on työntekijän tärkeä tunnistaa ja ymmärtää, mistä nämä omat tunteet nousevat. (Jokimies 2001, 72.)

Elämäkerrallisten työmenetelmien käyttökokemus asiakastilanteessa ei aikataulullisista pulmista johtuen onnistunut. Kehittämishankkeen aikana olimme kuitenkin yhdessä asiakastilanteessa, jossa käytimme vanhemmuuden roolikarttaa vanhempien roolien ja perheen tilanteen selkiyttämiseksi. Asiakastilanne oli opettavainen kokemus, vaikka asettamamme tavoitteet eivät toteutuneetkaan.

”Niin tota, se ei kyllä mennyt niin kuin me työntekijät oltiin ajateltu ja toivottu sen menevän. Siinä pahemminkin alko vanhemmat vaan enemmän kaiveleen ja syytteleen toisiaan... Meillä oli liian tiukka aikataulu ja työskentelyn lopettamiseen olis pitänyt jäädä enemmän aikaa.”

Työskentelylle oli varattu liian vähän aikaa ja vanhemmilla oli akuutti kriisi päällä. Positiivisena asiana molemmat näimme sen, että olimme perheessä työparina, jolloin toinen voi tarvittaessa palauttaa keskustelua oikealle raiteelle. Kyseisessä asiakastilanteessa olisi ollut ehdottoman tärkeää, että lopettamisvaiheeseen olisi jäänyt riittävästi aikaa, sillä nyt jouduimme jättämään ns. syttyneen palon kytemään. Jotta olisimme voineet käyttää vanhemmuuden roolikarttaa elämäkerrallisesta näkökulmasta, olisi siinä pitänyt syventyä enemmän perheen historiaan ja vanhempien saatuun vanhemmuuteen. Yhden kokoontumisen aikana tähän ei kuitenkaan riitä aika, vaan menetelmän käyttöön pitää palata uudelleen. Eläkerrallinen työskentely on pitkä prosessi ja asioita on hyvä jättää hautumaan.

6.3.3 Vanhemmuuden ylisukupolvisuus

Vanhemmuuden ylisukupolvisuus teeman kautta keskustelimme työntekijän näkemyksistä negatiivisen sukupolviperimän siirtymisen ehkäisemisen sukupolvelta toiselle elämäkerrallisten työmenetelmien avulla.

”...Työttömyys ja mielenterveysongelmat tai päihteet tulee sieltä, kyllä sen tässä työssä on huomannut. Ei aina tietenkään. Kyllä perheet joskus sen itekin on ymmärtänyt, että nää tulee sieltä lapsuuden kodista. Oon sitä mieltä, että se on tärkeätä miettiä niitä asioita omasta elämästä. Onhan se lapsuudenkoti iso osa meidän kaikkien elämää. ...Kyllä on varmasti hyötyä ja apua. Vanhemman ja isovanhempien elämän miettimisestä on varmasti hyötyä, kun voi miettiä että voisko toimiakin eri tavalla. Herää helposti huomaa, että hei määhän teen samanlailla...”

Elämäkertatyön kautta asiakas voi havahtua huomaamaan, että samat käyttäytymismallit toistuvat suvussa sukupolvelta toiselle. Avioerot, avioliiton ulkopuoliset suhteet, teiniraskaudet tai monilapsiset perheet joissa jokaisella on eri isä, ovat tyypillisiä lastensuojeluperheissä siirtyviä malleja. Nuori voi esimerkiksi ensimmäistä kertaa ymmärtää, että hän voi valita toisenlaisen suunnan elämälleen kuin vanhempansa. Nuoren on kuitenkin voitava luottaa omiin kykyihinsä ja löydettävä omat vahvuutensa ja voimavaransa omanlaisen tulevaisuuden tarinansa rakentamiseen.

6.3.4 Elämäkerrallisten työmenetelmien soveltuminen perhetyöhön

Teeman sisällä keskustelimme niistä mahdollisuuksista, joita menetelmien avulla voidaan hyödyntää, esimerkiksi nuoren identiteetin vahvistamisessa. Lastensuojelun perhetyössä kohtaa nuoria, joiden elämää varjostaa häpeä jo varhailta elinvuosilta. Taustalla voi olla turvattomuutta vanhempien päihteiden käytön tai mielenterveysongelmien vuoksi. Vanhempien ja aikuisten huomion puute jättää hauraaseen minäkuvaan jälkensä ja heikentää itsetuntoa. Joku voi kehittää turvakseen oman mielikuvitusmaailman, joku toinen hakeutuu ns. huonoon seuraan, jossa hänet hyväksytään ja huomataan. Nuorelle itselleen voi olla epäselvää, mitä hänelle on vuosien aikana tapahtunut ja miksi hän on tehnyt elämässään tiettyjä valintoja. Narratiivisesti työskennellen pyritään välttämään ohuita kuvauksia ja ongelmaleimoja etsien nuoren vaihtoehtoista ja voimauttavaa tarinaa.

” Vaikka jonkun oman elämäntarinan avulla nuori voi havahtua miettiin menneisyyttä eri tavalla. Siinä ehkä pystyy näkeen, mistä palasista koostuu. Työntekijän roolista on kuitenkin paljon kiinni, miten keskustelu etenee. Lapsen ja nuoren kanssa pitää osata viedä tilannetta eteenpäin ja kannustaa.”

Lopuksi keskustelimme siitä, voiko elämäkerrallisia menetelmiä käyttää perhetyössä väärin tai onko niiden käytössä eettistä pulmaa. Asiakkaiden kanssa on hyviä sopia työskentelyn aloitusvaiheessa tietyistä säännöistä, kuten missä mahdollisia tuotoksia säilytetään ja kuka niitä saa nähdä sekä mihin niitä

käytetään asiakkaan suostumuksella. Työntekijän on myös muistettava, että työskentely lähtee asiakkaan tarpeesta, eikä työntekijän tiedon keräämisen tarpeesta.

”Siihen pitäis lähteä sellasella lähtökohdalla itte työskentemään, että ei lähdetä kaivaan mitään kauheen suurta... , semmonen olis ehkä väärä tapa, että alkaa tonkia. Enemmänkin pitää vaan kuunnella sitä, mitä asiakas haluaa kertoa. Sieltä ei aina tarvi tulla mitään kauheen isoa, mikä tarvis muuttua.”

Erilaisten elämäkerrallisten työmenetelmien käyttämisen perhetyössä, koemme molemmat työntekijät niin, että se on luonteva tapa ja työmenetelmät soveltuvat hyvin perhetyöhön.

”...Sillon on myös helpompi kysyä asiakkaalta avoimesti asioita, mitä ei voi ruveta kysymään välttämättä suoraan. Ei ole niin väkinäistä. Ettei se olis utelua, vaan sovitun tehtävän kautta. Asiakkaan kanssa on helpompi jutella ja asiakkaallekin tulee varmaan erilainen vaikutelma siitä tilanteesta, kun ei tule yllättäin jotain kysymyksiä.”

7 KEHITTÄMISHANKKEEN ARVIOINTIA

7.1 Kehittämishankkeen johtopäätökset

Eläkerrallinen työskentely kehittämistehtävän aikana oli molemmille perhetyöntekijöille positiivinen ja antoisa kokemus. Työntekijöiden omaan elämäkertatyöskentelyyn olisi voinut varata kuitenkin vielä toisen tai kolmannenkin työskentelypäivän, jossa olisimme voineet käydä asioita vielä syvällisemmin läpi. Yhden kerran jälkeen työntekijä toi esille, että olisi voinut nostaa elämästään myös muita asioita esille ja tarina olisi muuttunut ehkä joka kerta erilaiseksi.

Tämä oli kuitenkin alku sille sisäiselle työskentelylle, jota työntekijä voi tehdä ja pohtia itsenäisestikin. Oma elämäkertatyöskentely herätti ymmärrystä asiakkaita kohtaan ja oman elämäkokemusten käsittelemisen tärkeys sekä ammatillisen- , että yksilöllisen identiteetin vahvistamiseksi nousi myös esille.

Myös se selkeytyi, että erilaiset tunteet joita asiakkaat meissä herättävät, voivat johtua meidän omista kokemuksistamme. Elämäntarinan kirjoittaminen oli toiselle perhetyöntekijälle aiemmin vieraampi työmenetelmä, mutta muihin elämäkerrallisiin menetelmiin hän oli tutustunut ja joitain käyttänyt perheiden kanssa aiemminkin. Kehittämishankkeen aikana varmuus menetelmien käyttämiseen lisääntyi myös oman elämäkertatyön kautta. Perhetyöntekijälle jäi myös kokemus, että oman elämäkertatyön tekemisen jälkeen, on kynnyks madaltanut työmenetelmien käyttämiseen asiakastyössä. Oman elämäntarinan jakaminen työtoverin kanssa, lisäsi perhetyöntekijöiden ymmärrystä asiakkaita kohtaan, kun he vastaavanlaisissa tilanteissa avautuvat elämästään.

Kehittämishankkeen aikana perhetyöntekijöille tuli paitsi varmuutta työmenetelmän käyttämiseen ja hyödyntämiseen, myös näkökulmia tilanteisiin, joissa menetelmiä ei ole hyvä käyttää tai miten niitä voisi käyttää toisin. Jokaisen asiakkaan kanssa ei voi lähteä tutkimaan omaa elämänhistoriaa, vaikka asioiden läpikäyminen työntekijän mielestä olisikin tärkeää. Erään asiakkaan kohdalla huomasimme, että hänellä on elämässään sellaisia ongelmia, joita hänen olisi parempi käsitellä tiiviissä terapiasuhteessa. Perhetyöntekijä voi olla kuuntelijana, mikäli asiakas haluaa asioitaan käydä läpi ja kertoa, mutta aktiivinen asioiden työstäminen mielenterveyden häiriöistä kärsivän kanssa, on jätettävä asiantuntijoille.

Hämeenkyrön kunnan perhetyölle hanke toi lisää työmenetelmäosaamista ja reflektiivisen työtteen hyödyntämistä asiakastyössä. Hankkeen aikana elämäkerrallisten työmenetelmien käyttökokemukset asiakastyössä jäivät vielä suunnitteluvaiheeseen, sillä työskentelyn pitää odottaa sopivaa hetkeä asiakkaan tilanteen kannalta.

Työntekijöinä teemme kokoajan ammatillista identiteettityötä ja peilaamme omaa elämme kokemuksineen työminäämme, josta voimme edelleen ammentaa tietoa ja taitoa omaan ammatillisuuteemme. Asiakkaiden elämän arvostaminen ja jokaisen tarinan kuunteleminen, jättää myös oman jälkensä meihin työntekijöihin. Emme ole pelkästään kuuntelijoina tilanteissa, vaan myös me saamme itse jokaisen asiakkaan, niin lapsen, nuoren kuin aikuisenkin kertomuksesta ehkä jotain oppia, jota voimme hyödyntää tulevaisuudessa.

7.2 Kehittämishankkeen jatkosuunnitelma

Elämäkerrallisia työmenetelmiä voidaan jatkossa käyttää ja hyödyntää myös muussa kuin perhetyön ympäristössä. Menetelmät soveltuvat käytettäviksi niin sosiaalityöhön kuin kouluunkin, kun halutaan vahvistaa lapsen ja nuoren osallisuutta omassa asiassaan. Hämeenkyrön kunnan lastensuojelun sosiaalityöntekijän kanssa olemme kiinnostuneita narratiivisten menetelmien käyttämisestä lastensuojelun avohuollon työssä. Huhtikuussa 2012 olemme menossa kuuntelemaan Tuija Erosen narratiivisuuteen liittyvää väitöstilaisuutta.

Kehittämishankkeeni aikana varsinainen kehittämistyö EETU-hankkeen parissa käynnistyi vasta erilaisen suunnittelutyön tasolla. Jatkosuunnitelmana on edelleen kehittää perhetyön työmenetelmiä Hämeenkyrössä ja soveltaa niitä sopiviksi toimintamalleiksi käytettäväksi laajemmaltikin. Yhteistyötä eri toimijoiden, kuten koulun, terveydenhuollon ja varhaiskasvatuksen parissa pitää edelleen kehittää ja vahvistaa.

Elämäkerrallisten työmenetelmien käyttämistä lapsen ja nuoren osallisuuden vahvistamisen tukemisessa jatketaan meneillään olevan EETU-hankkeen myötä. Kehitteillä olevat intensiiviset perhetyön ja ennaltaehkäisevät toimintamallit tulevat asiakaskäyttöön mahdollisesti syksyllä 2012. Työmenetelmän levittämistä jatkamme yhteistyössä lastensuojelun sosiaalityöntekijän kanssa EETU-hankkeen kehittämispäivillä, joissa tarkoituksena on työpajatyöskentely erilaisista hyvistä käytännöistä ja työmenetelmistä. Syksyyn mennessä saadaan kerättyä kokemuksia

elämäkerrallisten ja narratiivisten menetelmien käytöstä perhetyön asiakastyöstäkin.

Kehittämishankkeeni aikana Hämeenkyrön kunnan perhetyön merkitystä ja sisältöä pohdittiin useaan otteeseen. Perhetyö nähdään tärkeänä osana niin lastensuojelun avohuoltoa kuin ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötäkin. Ennaltaehkäisevälle työlle on selkeästi tilausta ja tarvetta, joten jatkossa sen kehittämiseen ja suunnitteluun varataan enemmän resursseja. Ennaltaehkäisevässä työssä voidaan tulevaisuudessa hyödyntää elämäkerrallisia ja narratiivisia työmenetelmiä esimerkiksi nuorten vertaisryhmissä, joille on myös selkeää tarvetta olemassa.

LÄHTEET

Bardy, M., Barkman, J., 2001. Tunteet ja ilmaisutaidot sosiaalipoliittisina kysymyksinä. Yhteiskuntapolitiikka 63:1. Helsinki: Stakes.

Bardy, M., & Känkänen, P. 2005b. Omat ja muiden tarinat- ihmisyyttä vaalimassa. Helsinki: Stakes. Teoksessa: Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. 2006. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia. Jyväskylä: PS-kustannus. 129-148.

Bruijn, T. de 2010. Perheroolien ympyrät. Kuva kertoo enemmän. Artikkel. Perheterapia lehti 4/10. Mikkeli: Suomen Mielenterveysseura Koulutuskeskus. AO- paino. 21-31.

Dunderfelt, T. 1997. Elämänkaaripsykologia. Lapsen kasvusta yksilön kehitykseen. 9., uudistettu painos. Porvoo: WSOY.

Erikson, E.H 1994g: Identity, Youth and Crisis. New York: W.W. Norton & Company, inc. (Alkup. julkaisu 1959). Kirjassa: Mattila, A. & Pietarinen, J. i 2004. Lastenkotiaika osana nuoren minäidentiteetin kehitystä. Psykodynaaminen kokemushistoriallinen tutkimus. Sarvi-projektin opinnäytetyö. Nuorten Ystävät ry. Multiprint Oy.

Fadjukoff, P. 2009: Identiteetti persoonallisuuden kokoavana rakenteena. Kirjassa: Meitä on moneksi. Persoonallisuuden psykologiset perusteet. Metsäpelto, R-L. & Feld, T. (toim.). Jyväskylä: PS- kustannus. WS Bookwell Oy Juva.

Freud, S. 1993: Minä ja "se". Teoksessa Sigmund Freud: Johdatus narsismiin ja muita esseitä. Helsinki: LoveKirjat. 123-168.

Heikkinen, H.L.T. 2010: Narratiivinen tutkimus- todellisuus kertomuksena. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus. WS Bookwell Oy Juva. 143-159.

Hurtig, J. 2006. Lasten tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa: Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. 2006. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia. Jyväskylä: PS-kustannus. 167-193.

Hyväri, S. 2001: Vallattomuudesta vastuuseen: kokemuksen politiikan sankaritarinoita. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 3/2001. Helsinki: Tietosanonoma OY.

Hyvärinen, M. & Löyttyniemi, V. 2005. Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa: Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino. 189-222.

Hänninen, V. 1999. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Akateeminen väitöskirja Tampereen yliopisto, sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy Juvenes Print.

Ijäs, K. 2003. Sukupuu. Avain oman elämän ja perheen ymmärtämiseen. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Johansson, T. 2000. Social Psychology and Modernity. Buckingham: Open University Press. Kirjassa: Rautio, P. & Saastamoinen, M. (toim.) 2006. Minuus ja Identiteetti Sosiaalipsykologinen ja sosiologinen näkökulma. Tampere: Tampereen yliopistopaino oy- Juvenes Print.

Jokimies, P. 2001. Perhetyössä esiin nousevat tunteet. Teoksessa. Rautiainen, M. Vanhemmuuden roolikartta. Syvennä ja sovela. Käyttäjän opas 2. Suomen kuntaliitto. Helsinki: Hakapaino oy. 72-77

- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M., Virolainen, A. 2007. Perheen parhaaksi perhetyön arkea. Helsinki: Edita Prima.
- Kaasila, R., 2008. Eri lähestymistapojen integroiminen narratiivisessa analyysissä. Teoksessa Kaasila, R., Rajala, R. & Nurmi, K. E. (toim.) Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 41-66.
- Kaimola K. 2008. Lähtöperheen perintö- aarrearkku vai rasite äitiydelle? Teoksessa: Janhunen, K. & Oulasmaa, M. (Toim.) Äidin kielletyt tunteet. Väestöliitto. Vantaa: Nykypaino Oy. 62-71.
- Kaunistama, P. & Laitinen, A. 1998: Paul Ricoeur ja narratiivinen identiteetti. Teoksessa Kuhmonen, P. & Sillman S. (toim.) Jaettu jana, ääretön raja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Filosofian julkaisuja 65.
- Kannasoja, S. 2006. Nuorten identiteetti ja marginaalisuus - kvantitatiivinen tutkimus identiteettityön painopistealueista. Jyväskylä: Pro Gradu Jyväskylän yliopisto.
- Karppinen, T. & Airikka, S. 2001. Vanhemmuuden roolikartta avohuollon perhetyössä. Teoksessa: Rautiainen, M. (toim.) Vanhemmuuden roolikartta. Syvennä ja sovela. Helsinki: Hakapaino oy. 64-71.
- Kekkonen, M. 2004. Vanhemmuutta etsimässä ja tukemassa. Lapsiperheiden peruspalveluiden kehittäminen. Raportteja 281. Saarijärvi: Stakes.
- Keltinkangas-Järvinen, L. 2000. Tunne itsesi, suomalainen. Helsinki: WS Bookwell Oy. Juva.
- Kiviniemi, L., Läksy, M-L., Matinlauri, T. 2007. Minä mielenterveystyön tekijänä. Edita publishing oy.
- Känkänen, P., 2006. Taidelähtöiset työmenetelmät lastensuojelussa. Teoksessa Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. 2006. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia. Jyväskylä: PS-kustannus. 129-148.
- Laitinen, M., & Uusitalo, T. 2008. Narratiivinen lähestymistapa traumaattisten elämäkokemusten tutkimisessa. Teoksessa Kaasila, R., Rajala, R. & Nurmi, K. E. (toim.) Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 106-150.
- Seppänen-Järvelä, R. & Karjalainen, V. (toim.) 2006. Kehittämistyön risteyksissä. Helsinki: Stakes.
- Syrjälä, L., Estola, E., Mäkelä, M., Kangas, P. 1996. Elämäkerrat opettajien ammatillisen kasvun kuvaajina. Teoksessa Ojanen, S. (toim.): Tutkiva opettaja. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Tampere: Tammer-paino.
- Taskinen S., 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: Wsoy pro oy.
- Mattila, A. & Pietarinen, J. 2004. Lastenkotiäika osana nuoren minäidentiteetin kehitystä. Psykodynaaminen kokemushistoriallinen tutkimus. Sarvi-projektin opinnäytetyö. Nuorten Ystävät ry. Multiprint Oy.
- Macleod, J., 2003. An Introduction to Counseling. Maidenhead. Open University Press. (e-library)
- Morgan, A. 2004. Johdatus narratiiviseen terapiaan. Porvoo: Oy formato Ab.
- Malinen, B. 2003. Häpeän monet kasvot. Helsinki: Kirjapaja oy.
- Niemelä, P. 2001. Vanhemmuuden roolit suhteessa lapsen kehitykseen. Teosessa Rautiainen, M. (toim.): Vanhemmuuden roolikartta syvennä ja sovela. Käyttäjän opas 2. Suomen kuntaliitto. Helsinki: Hakapaino Oy. 9-23.

Onnismaa, J., Pasanen, H., Spanger, T., 2000. Ohjaus ammattina ja tieteenalana 1. Ohjauksen lähestymistavat ja ohjaustutkimus. Jyväskylä: PS-kustannus.

Rantanen, T. & Toikko, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.

Rautio, P. & Saastamoinen, M. (toim.)2006. Minuus ja Identiteetti Sosiaalipsykologinen ja sosiologinen näkökulma. Tampere: Tampereen yliopistopaino oy-Juvenes Print.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Watkins, P. 2009. Mental Health practice –a Guide to Gompasionate Care. Elsevier Limited. China.

Elektroniset lähteet:

<http://www.hameenkyro.fi/palvelut/terveys-ja-sosiaali/sosiaali-ja-perhetyo/> (viitattu 10.3.2012)

http://www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/Sadutus/sadutus_paa.htm (viitattu 4.3.2012)

<http://www.helsinki.fi/sosiaalityo/tietoa/sosweb/sivut/biografinenlahestymistapa>.
(Viitattu6.11.2011.)

<http://www.kasperihanke.fi/sv/kasper-2-osahankkeet/eetu> (viitattu 13.3.2012)

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A.. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkajulkaisu]. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>. (Viitattu 19.03.2012.)

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/> (Viitattu 04.02.2012)

Tuhkasaari, P. 2010. Sukupuusta- ylisukupolvisuudesta. (Viitattu 26.2.2012) Löytyy osoitteesta: <http://www.pslastensuojelu.fi/luentomateriaalit/270310/Sukupuusta%20-%20ylisukupolvisuudesta.pdf>

Painamattomat lähteet:

Kilkku Nina, Tampereen ammattikorkeakoulun yliopettaja. Perhehoitotyön luento. Psykoterapeuttisesti suuntautuneet mielenterveyshoitotyön erikoistumisopinnot. Tampereen ammattikorkeakoulu. 23.02.2011.

Salmela Pekka, Tampereen A-klinikkatoimen psykiatri. Apuja arkeen luento. Psykoterapeuttisesti suuntautuneet mielenterveyshoitotyön erikoistumisopinnot. Tampereen ammattikorkeakoulu. 01.12.2010.

Männikkö Jaana. EETU- hankkeen projektikoordinaattori. EETU- työkokous. Hämeenkyrön sosiaalipalvelukeskus 14.12.2011.

EETU-hanke työpalaveri muistio 14.12.2011

Perhetyöntekijän reflektiopäiväkirja 2011-2012.

Power Point esitys elämäkertatyöpäivään:

Liite 1

Elämäkerrallisuus

Työmenetelmänä
avohuollon perhetyössä
Marjut Kalliovaara

Teoreettinen lähtökohta

- vanhemmuuden sukupolvisuus
- narratiivinen lähestymistapa
- identiteettityö
- elämäkerralliset työmenetelmät

Marjut Kalliovaara

vanhemmuuden sukupolvisuus

Maija Kari, 2002

- Negatiivinen sukupolvi-perimä
- Sosiaalinen vanhemmuus
- Ammatillisen vanhemmuuden elämäkerrallisuus

Maija Kari, 2002

Narratiivinen lähestymistapa

- Elämän ymmärtämistä ja elämistä kertomuksina
- Ihminen on oman elämänsä asiantuntija
- Ongelmana ei ole ihminen itse, vaan hänen ongelmansa

Maija Karvonen

- Sisäinen tarina
- Vaihtoehtoiset tarinat
- Ainutkertaiset avautumat

Maija Karvonen

Elämäkerrallisia työmenetelmiä

- elämänjana
- sukupuu
- vanhemmuuden roolikartta

Maija Kalliovaara

Elämä ei ole se,
mitä kukin on elänyt,
vaan se, mitä hän muistaa
ja kuinka hän muistaa
kertoessaan siitä.

Gabriel García Márquez

Maija Kalliovaara

HÄMEENKYRÖN KUNTA
Perusturvapalvelut
sosiaalijohtaja

VIRANHALTIJAPÄÄTÖS
pvm 16.3.2012

3 A §

Asia	TUTKIMUSLUPA / Marjut Kankaanpää /KEHITTÄMISTEHTÄVÄN AINEISTON KERUU YLEMPI AMK-TUTKINTO
Esittely	<p>Marjut Kankaanpää hakee lupaa sosionomin ylemmän AMK-tutkinnon kehittämistehtävän aineistonkeruuta varten. Kankaanpää suorittaa tutkintoa Turun ammattikorkeakoulussa. Kehittämistehtävän aiheena on elämäkerralliset työmenetelmät perhetyössä asiakkaiden identiteetin vahvistamisen tukena, perhetyöntekijän näkökulmasta. Tarkoituksena on hyödyntää elämäkerrallisia ja narratiivisia työmenetelmiä käytännön asiakastyössä avohuollon lastensuojelun perhetyössä asiakkaiden identiteetin vahvistamisen tukena. Kankaanpää pyytää tutkimuksen lupaa työntekijän teemahaastatteluun aineiston keräämiseksi. Lisäksi hän pyytää lupaa nauhoittaa työntekijän haastattelut.</p> <p>Lupahakemus on liitteenä.</p>
Päätös	Myönnän sosionomi yamk-opiskelija Marjut Kankaanpäälle tutkimusluvan koskien teemahaastatteluja ja niiden nauhoittamista kehittämistehtävänsä varten. Tutkimuksen aineiston käyttö muuhun tarkoitukseen kuin mihin lupa on annettu, on ilman erillistä lupaa kielletty. Opiskelija vastaa äänitysnauhojen asianmukaisesta hävittämisestä.
Päiväys ja allekirjoitus	<p>Hämeenkyrö 16.3.2012</p> Taina Niiranen, sosiaalijohtaja
Tiedoksi Asianosaisen nimi, osoite ja tiedoksiantotapa	<p>() annettu postin kuljetettavaksi,</p> <p>(x) luovutettu asianosaiselle, pvm 16.3.2012</p>
Jakelu Muut tiedoksisaajat	 <p>Marjut Kankaanpää Päivi Lahtinen, perhetyöntekijä Päivi Niemi, johtava sosiaalityöntekijä</p>
Oikaisuvaatimus	<p>Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaamisesta. Päätös on yleisesti nähtävänä päätöksentekoa seuraavana työpäivänä.</p> <p>Viranomainen: Hämeenkyrön perusturvalautakunta Härkikuja 7, 39100 Hämeenkyrö</p> <p>Oikaisuvaatimuksessa oltava:</p> <ul style="list-style-type: none"> - oikaisuvaatimuksen tekijän nimi ja yhteystiedot - päätös, johon oikaisua haetaan - vaadittava muutos - perustelu sekä allekirjoitus